

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva ulica 13

TOMO PETROVEC (1859–1933): PRVI JARŠKI NADUČITELJ

Raziskovalna naloga z interdisciplinarnega področja
(zgodovina, etnologija in pedagogika)

Avtorja: **Mark Poljanšek** in **Domen Narandža**, 9. razred

Mentorici: **Vilma Vrtačnik Merčun** in **Sabina Burkeljca**

Domžale, marec 2017

KAZALO

	<i>Stran</i>
Povzetek, zahvala	3
1 Uvod, cilji raziskovanja, metode dela, hipoteze	4
2 Zgodovinsko ozadje in šolstvo v mengeški župniji v obdobju, ko je Tomo Petrovec bival v Jaršah (1906–1930)	6
3 Nadučitelj Tomo Petrovec in jarška šola v mengeški župnijski kroniki	8
4 Tomo Petrovec v župnijskih dokumentih	11
5 Zapuščina Petrovčevega sina Cirila	13
6 Tomo Petrovec v ročnih zapisnikih in ročnih katalogih	18
7 Tomo Petrovec v Učiteljskih tovariših	22
8 Državni prazniki in pouka prosti dnevi v času Avstro-Ogrske in Kraljevine SHS	27
9 Poučevanje in učna načela nadučitelja Toma Petrovca	32
10 Tomo Petrovec v zborniku ob 100-letnici jarške šole in na spletni strani OŠ Rodica	36
11 Tomo Petrovec v drugih dokumentih	37
12 Tomo Petrovec in domžalski Sokoli	38
13 Smrt in grob Toma Petrovca	42
14 Sklepne ugotovitve in preverjanje hipotez	44
15 Zaključek	48
16 Viri in literatura	49
17 Seznam slik in preglednic	49

Slika na naslovni strani:

Nadučitelj Tomo Petrovec na slovesnosti leta 1925, na kateri mu je okrajni glavar podelil visoko priznanje – red sv. Save V. razreda (šolski arhiv).

POVZETEK

Cilj raziskovalne naloge je bil osvetliti življenje prvega jarškega nadučitelja Toma Petrovca. Podatke o njem sva našla v mengeškem župnišču, v Slovenskem šolskem muzeju in v zapisnikih Sokolskega društva. Tomo Petrovec se je rodil 19. decembra 1859 v Srednji vasi pri Polhovem Gradcu. Osnovno šolanje je opravil na ljubljanski normalki in ga leta 1871 nadaljeval na nižji gimnaziji. Leta 1876 je šolanje nadaljeval na ljubljanskem učiteljišču in ga zaključil julija 1880. Jeseni 1880 je bil z dekretom poslan za nadomestnega učitelja v Šentgotardu in nato v Čemšeniku, januarja 1881 pa je postal začasni učitelj v Čemšeniku, po sposobnostnem izpitu leta 1885 pa stalni učitelj. Na otroke in krajane je prenašal znanje o naprednem kmetovanju, zato se je avgusta 1887 udeležil kmetijskega nadaljevalnega tečaja v Novem mestu. Novembra 1883 se je poročil z Marijo Kolenc iz Čemšenika, s katero je imel štiri otroke. Na porodu četrtega otroka februarja 1888 mu je žena umrla. Več let je bil sodelavec časopisa Učiteljski tovariš, v katerem je poleg novic objavljala tudi strokovne članke. Opisoval je učna načela, ki so v pedagogiki znana in uporabna še danes. Leta 1892 je postal zastopnik učiteljstva v kamniškem okrajnem šolskem svetu. To funkcijo je opravljal do leta 1900, ko je odšel za nadučitelja v Polhov Gradec, v šolski okraj Ljubljana okolica. Novembra 1898 mu je okrajni šolski svet podelil pohvalno priznanje »za odlične didaktične in pedagoške uspehe ter za vzorno vodstvo šole«. Konec avgusta 1906 je prišel za nadučitelja v Jarše, v novo dvorazredno šolo. Oktobra 1907 je bila na Petrovčevo pobudo z odlokom deželne vlade obnovljena Ciril-Methodova družba na Brdu pri Lukovici. V naslednjih letih je sodeloval pri ustanovitvi podružnic Ciril-Methodove družbe v Motniku, Špitaliču, na Trojanah in v Mengšu. Maja 1912 je bil izvoljen v odbor kamniškega učiteljskega društva, od leta 1913 pa do upokojitve je bil predsednik društva. Istega leta je ponovno postal zastopnik učiteljstva v kamniškem okrajnem šolskem svetu. Leta 1916 se je poročil z Marijo Burkeljca iz Trnjave pri Krašnji, s katero je imel še pet otrok, eden od dvojčkov je kmalu umrl. Ves čas, kar je živel v Jaršah, je bil aktiven član domžalskega Sokolskega društva. Že leta 1906 je bil izvoljen v gradbeni odbor za gradnjo Sokolskega doma, bil je tajnik in zapisnikar, od leta 1914 do leta 1923 je bil vsako leto izvoljen za podstarosto društva, leta 1923 pa za starosto, kar je bila največja čast. 22. januarja 1925 je bila v Učiteljskem tovarišu objavljena novica, da je odlikovan z redom sv. Save V. razreda. Priznanje mu je podelil kamniški okrajni glavar na slovesnosti v jarški šoli. Jarško šolo je vodil do 12. septembra 1926, ko se je upokojil. Leta 1930 se je z družino preselil v Ljubljano, kjer je 28. maja 1933 umrl zaradi tifusa. Pokopan je na ljubljanskih Žalah.

ZAHVALA

Največja zahvala gre go. Mariji Kolenc, ki se je tudi zanimala za najino raziskovalno temo. Če se ne bi zanimala za podatke o Tomu Petrovcu pri izdelavi svojega družinskega drevesa, izbrana tema ne bi postala najin raziskovalni cilj. Zahvaljujeva se ji za posredovanje podatkov in fotografije Petrovčevega groba. Med raziskovanjem sva obiskala knjižnico Slovenskega šolskega muzeja, v katerem sva našla veliko dragocenih podatkov, ki sva jih tudi vključila v raziskovalno nalogo. G. Antonu Arku in ge. Marjetki Balkovec Debevec se zahvaljujeva, da sta nama pomagala pri iskanju ustreznih pisnih gradiv. Hvala tudi g. Matjažu Brojanu, da nam je posodil zapisnike domžalskega Sokolskega društva. Poleg vseh naštetih se zahvaljujeva najinima mentoricama, Vilmi Vrtačnik Merčun za letoletno spremljanje najinega dela in Sabini Burkeljci za strokovni in lektorski pregled raziskovalne naloge.

1 UVOD

Raziskovalna tema, ki sva si jo letos izbrala, je zelo zanimiva in hkrati pomembna za zgodovino jarške šole. Nekdaj samostojna ljudska šola v Jaršah je danes šolski prostor za B-oddelke od 1. do 5. razreda Osnovne šole Rodica. Sama stavba jarške šole pa v tem šolskem letu praznuje 110-letnico obstoja. To je eden izmed razlogov, da sva za raziskovanje izbrala prav to temo.

Nadučitelj Tomo Petrovec je bil prvi nadučitelj v jarški šoli. Šolo je vodil in v njej poučeval od ustanovitve leta 1906 pa vse do svoje upokojitve leta 1925. Pred najinim raziskovanjem je bilo o Tomu Petrovcu znanega malo, vse to pa je bilo zapisano v zborniku, ki je izšel ob 100-letnici jarške šole.¹ S pregledovanjem številnih starih časopisov in drugega arhivskega gradiva v Slovenskem šolskem muzeju sva njegovo strokovno in življenjsko pot deloma osvetlila, čeprav ostajajo še odprte stvari za nadaljnje raziskovanje.

CILJI RAZISKVANJA

Cilj najine raziskave je bil predvsem osvetliti življenje in delo prvega jarškega nadučitelja Toma Petrovca in po možnosti ugotoviti, katera učna načela je pri svojem poučevanju upošteval, oz. kakšen odnos je imel do svojih učencev.

Rezultati najine raziskave so bili odvisni od razpoložljivih pisnih, slikovnih in ustnih virov. Glede na to sva želela odgovoriti predvsem na naslednja vprašanja:

- Kakšna je bila družina v Polhovem Gradcu, iz katere je izviral?
- Katere šole je obiskoval in kje se je izsolal za učitelja?
- Kje je služboval pred in po poučevanju v jarški šoli?
- Kako so različne države na ozemlju Slovenije vplivale na njegovo življenje in pedagoško delo?
- Katera učna načela je upošteval pri svojem pedagoškem delu?
- Kako je preživel obdobje prve svetovne vojne?
- Kaj je o njegovem delu in o jarški šoli zapisanega v mengeški župnijski kroniki?
- Kakšne zasluge je imel za šolstvo oz. zakaj so mu podelili priznanje sv. Save?
- Kakšen je bil njegov prispevek k razvoju kraja oziroma h kulturnemu življenju v njem?

METODE DELA

Stara jarška šola je bila med drugo svetovno vojno požgana, zato v arhivih ne bomo našli šolske kronike iz časa pred drugo svetovno vojno, čeprav sva prepričana, da jo je nadučitelj Tomo Petrovec vestno pisal. Domnevno je šolska kronika zgorela na grmadi, ki so jo iz slovenskih knjig naredili nemški učitelji v Jaršah na začetku druge svetovne vojne. Zaradi časovne oddaljenosti, žal, ni več ustnih virov. Zanašala sva se lahko le na dokumente, ki jih hrani daljna Petrovčeva sorodnica, Marija Kolenc iz Čemšenika, na zapise v mengeški župnijski kroniki, na objave v različnih takratnih časopisih in revijah ter na ohranjene sokolske zapisnike.

Najino delo je potekalo po naslednjem zaporedju:

- pregled zbornika ob 100-letnici jarške šole,
- pisanje ciljev raziskovanja in hipotez,

¹ Šola ob bregu Mlinščice, zbornik ob 100-letnici javnega šolstva v Jaršah, 1906–2006, Rodica, OŠ Rodica, 2006.

- pregled dokumentov in fotografij, ki nam jih je posredovala Marija Kolenc,
- obisk mengeškega župnišča in pridobivanje dokumentov za raziskovanje,
- analiza pridobljenih dokumentov (predvsem podatkov iz Status animaruma),
- pregled zapisov v mengeški župnijski kroniki od leta 1906 do 1925, ko se je nadučitelj upokojil,
- pregledovanje arhivskega gradiva v Slovenskem šolskem muzeju (šolskih map za šole v Čemšeniku, Polhovem Gradcu in Jaršah, ročnih zapisnikov in časopisa Učiteljski tovariš). Obiskala sva ga dvakrat, 21. 12. 2016 in 27. 1. 2017,
- urejanje podatkov in analiza vsega zbranega gradiva,
- oblikovanje sklepnih ugotovitev, preverjanje hipotez,
- pisanje zaključka in drugih manjkajočih delov raziskovalne naloge.

HIPOTEZE

Pred raziskovanjem sva predvidevala naslednje:

- **Kakšna je bila družina v Polhovem Gradcu, iz katere je izviral?**
Predvidevava, da je bila njegova družina precej številčna, ker je bila rodnost v tistem času pri nas zelo visoka.
- **Katere šole je obiskoval in kje se je šolal za učitelja?**
Verjetno je po osnovni in srednji šoli obiskoval učiteljske v Ljubljani.
- **Kje je služboval pred in po poučevanju v jarški šoli?**
Do leta 1900 je bil učitelj v Čemšeniku, nato v Polhovem Gradcu, od leta 1906 pa v Spodnjih Jaršah pri Domžalah. Po upokojitvi je bil še eno leto šolski upravitelj v eni od ljubljanskih šol.
- **Kako so različne države na ozemlju Slovenije vplivale na njegovo življenje in na njegovo pedagoško delo?**
V času Avstro-Ogrske so slavili cesarja Franc Jožefa, po prvi svetovni vojni pa kralja Aleksandra Karadžordževića.
- **Katera učna načela je upošteval pri svojem pedagoškem delu?**
Splošni učbeniki didaktike (Poljak, Šilih, Gogala)² razlikujejo naslednja učna načela:
 - načelo stvarno logične pravilnosti poučevanja,
 - načelo aktivnosti učencev,
 - načelo razvojne bližine,
 - načelo življenjske bližine,
 - načelo doživljanja,
 - načelo vedrosti,
 - načelo individualnega in kolektivnega dela in
 - načelo trajne prisvojitve gradiva.Glede na čas, v katerem je živel Tomo Petrovec, predvidevava, da je upošteval večino izmed naštetih načel, razen načela aktivnosti učencev, načela doživljanja in načela individualnega in kolektivnega dela.

² Učna načela in učne metode, http://www.pef.uni-lj.si/marjanh/didaktika1/nacela_in_%20metode.htm, 20. 10. 2016.

- **Kako je preživel obdobje prve svetovne vojne?**
Ker je bil star več kot 50 let, mu ni bilo treba iti na fronto. Pouk je zato lahko potekal normalno. Otroci so v šoli pogosteje manjkali, ker so morali na kmetijah nadomestiti očete.
- **Kaj je o njegovem delu in o jarški šoli v času njegovega poučevanja zapisanega v mengeški župnijski kroniki?**
Kronika ga verjetno omenja v zvezi z govori na pogrebih in v zvezi z vodenjem jarške šole.
- **Kakšne zasluge je imel za šolstvo, oz. zakaj so mu podelili priznanje sv. Save?**
Bil je izkušen učitelj in predstavnik učiteljev praktikov v okrajnem šolskem svetu v Kamniku. Mogoče je pisal tudi članke za Učiteljskega tovariša. Zaradi vsega tega so mu ob upokojitvi podelili omenjeno priznanje.
- **Kakšen je bil njegov prispevek k razvoju kraja oziroma h kulturnemu življenju v njem?**
Ker je bil aktiven v domžalskem Sokolskem društvu, je verjetno veliko pripomogel k delovanju Sokolskega društva. Mogoče je v društvo pritegnil tudi več svojih učencev. Glede na to, da je bilo Sokolsko društvo liberalno usmerjeno, verjetno zaradi svoje liberalne usmerjenosti s cerkveno oblastjo ni sodeloval več, kot je moral po službeni dolžnosti.

2 ZGODOVINSKO OZADJE IN ŠOLSTVO V MENGEŠKI ŽUPNIJI V OBDOBJU, KO JE TOMO PETROVEC BIVAL V JARŠAH (1906–1930)

Nadučitelj Tomo Petrovec, ki se je rodil 19. decembra 1859 v Polhovem Gradcu, je v jarško šolo prišel ob njeni izgradnji leta 1906. V njej je učil vse do svoje upokojitve leta 1926.³ Ker naju posebno zanima obdobje, ko je Petrovec živel v Jaršah, naj za uvod na kratko predstaviva zgodovinske razmere in nekatere pomembne dogodke v mengeški župniji, kamor je takrat spadala tudi jarška šola.

Od 1906 dalje

»Po desetih letih, leta 1908, je Avstriji še vedno vladal isti cesar. V proslavljanje njegove **60-letnice vladanja** je bila tudi takrat vključena mengeška šolska mladina. Kakor je bilo že v navadi, je bila najprej skupaj **z učenci iz jarške šole** pri sv. maši. Sodelovala je godba, praznovanje pa se je nadaljevalo v društvenem domu v Mengšu. Slavnostni govornik je bil nadučitelj Letnar, zbranim je pojasnil vsebino praznika. Proslavo so nadaljevali učenci s pevoigro, deklamacijami in petjem. Nastopili so v izbranih kranjskih, štajerskih, koroških in primorskih narodnih nošah. Ker je šolska mladina zbrano poslušalstvo zelo navdušila, so Mengšani izrazili zanimanje za ponovitev nastopa. Čez teden dni so ga zares ponovili, z izkupičkom od prodanih vstopnic pa prispevali v sklad za revne šolarje. V spomin na veliko

³ Šola ob bregu Mlinščice, zbornik ob 100-letnici javnega šolstva v Jaršah, 1906–2006, Domžale, OŠ Rodica, 2006, str. 56.

slovesnost so vsi šolarji dobili knjižico »Cesar Franc Jožef« šolske narodno-podporne založbe Družbe sv. Cirila in Metoda.«⁴

Drugi dogodki

»Tudi med učitelji so se vse pogosteje širile bolezni. Dne 16. junija 1913 je zbolel za trebušnim legarjem (tifusom) **nadučitelj Letnar** in čez deset dni umrl v 58. letu starosti. Zaradi nalezljivih bolezni so ga takoj prenesli v mrtvašnico in v znamenje žalosti prekinili pouk. **Na veličastnem pogrebu**, ki so se ga udeležili številni krajani, šolska mladina in učiteljstvo, je spregovoril **Tomo Petrovec, učitelj v Jaršah**. Z izbranimi besedami je poudaril Letnarjeve zasluge za razvoj šolstva v kamniškem okraju. Številna udeležba učiteljev in drugih veljakov, predstavnikov šolske, politične in cerkvene oblasti, je dokazovala velik ugled in spoštovanje njegovega dela. V okrajnem šolskem svetu je kar 27 let neustrašno zastopal interese učiteljev. Ob cesarjevi 60-letnici je bil odlikovan z zlatim zaslužnim križcem s krono. Pri njegovem grobu se je zbralo več kakor 60 učiteljev iz kamniškega in drugih okrajev.«⁵

Prva svetovna vojna

»Šolski pouk v medvojnem obdobju ni bil reden. Po eni strani je zaradi vpoklica v vojsko primanjkovalo učiteljev, po drugi pa so šolsko stavbo v več časovnih zaporedjih uporabili v vojaške namene. Oboji, učitelji in šolarji, so bili vključeni v prizadevanje za ublažitev posledic vojne, namreč splošnega pomanjkanja in lakote med prebivalstvom. /.../ Po uradnih ukazih sta morala šolska mladina in učiteljstvo tudi v tem letu (op. 1915/1916) opraviti **dela v vojne namene**. Šolarji so po občini zbirali volno in kavčuk ter listje robide in jagode za čaj. Deklice so pletle nogavice. /.../ Učenci so sodelovali še na prireditvi Rdečega križa, v akciji »Zlato za železo« itd. Za vsa patriotska dela so bili deležni mnogih pohval, od Ministrstva za uk in bogočastje do deželnega in okrajnega šolskega sveta.

Ob **smrti cesarja Franca Jožefa I.** so se učenci **4. decembra 1916** udeležili maše zadušnice, s sv. mašo pa so zaznamovali tudi druge dogodke (godove) v carski rodbini. /.../ Pouk v teh razmerah je bil slabše obiskan tudi, ker je bilo veliko učencev zaradi kmetijskih del oproščenih šolanja. Učitelje je politična oblast pogosto zaposlovala z raznimi deli pri oskrbi vojske. /.../ Šolarji so sodelovali pri zbiralnih akcijah za vojake na fronti. Učiteljskih konferenc zaradi vojnih razmer ni bilo, toda obiski šolskih nadzornikov so bili dokaj redni.

Tesna vezanost šole na vladarsko dinastijo Habsburžanov, ki so na simbolni ravni združevali raznolike avstrijske narode, se je močno poudarjala tudi med vojno. V tej luči je treba gledati tudi na vse akcije šolske mladine v podporo vojnim dejavnostim avstro-ogrške monarhije. /.../ Po smrti Franca Jožefa I. je leta 1917 prvič praznovala godove novega cesarskega para, za starim cesarjem pa obhajala obletnico smrti. Poleg šolskega zavetnika sv. Alojzija je šola **3. novembra 1917** praznovala obletnico avstrijskega zavzetja Gorice. /.../ Vso vojno je bila velika draginja in splošno pomanjkanje hrane. Učiteljstvo je bilo še v posebno slabem položaju, zlasti v zadnjem letu. Tudi za velik denar se ni ničesar dobilo, kajti tisti, ki so kaj imeli, so rajši prodajali vojnim dobičkarjem po skrajno pretiranih cenah. Hudo stisko so nekoliko omilili z draginjskimi dokladami, toda bile so vedno prepozne in v obrokih, tako da niso dosti zalegle, saj so cene vsak dan rasle.«⁶

Konec vojne

»Mesec in pol po začetku šolskega leta 1918/1919 se je zgodil na svetovnih bojiščih odločilen preobrat. Nemška vojska se je konec oktobra začela umikati z vseh front. Avstrija pa

⁴ Stane Okoliš, Zgodovina šolstva v Mengšu od začetkov do leta 1918, Šola pod Gobavico, Zbornik Osnovne šole Mengeš ob 200-letnici javnega šolstva v Mengšu, Mengeš, OŠ, junij 2000, str. 118-119.

⁵ Stane Okoliš, Zgodovina šolstva v Mengšu od začetkov do leta 1918, Šola pod Gobavico, 2000, str. 120-121.

⁶ Stane Okoliš, Zgodovina šolstva v Mengšu od začetkov do leta 1918, Šola pod Gobavico, 2000, str. 121-122.

je doživela popoln razkroj. Na njenem ozemlju so zrasle nove države. Nadučitelj Vohinc je vneseno zapisal: »Slovenski narod se je otresel dolgotrajnega tlačanstva in v neizmerni radosti vzplamtel v svobodi.« Novo razmerje v šolstvu pa je predstavil z besedami: »Prejšnji avstrijski vodje in predstavniki vlade so izginili in tudi prejšnji c. kr. deželni šolski svet s svojimi zloglasnimi nemškimi zatiralci šolstva in učiteljstva je žalostno preminul, njega posle pa je prevzel višji šolski svet za Slovenijo v Ljubljani, ustanovljen z naredbo celokupne vlade SHS, z dne **21. novembra 1918**, za vse ozemlje narodne vlade SHS. /.../ Treba pa bo preurediti ves učni načrt, zlasti zgodovinski in zemljepisni pouk.« Konec vojne je prinesel prelomne spremembe.

Toda že zgodaj je šolstvo občutilo močne pritiske jugoslavizacije. Kljub temu je jugoslovanska država omogočila slovenskemu šolstvu ponovni razcvet. Slovensko šolstvo je bilo v novi državi najrazvitejši šolski sistem. Večina učnih vzorcev avstrijske šole se je ohranjala, zamenjala se je le njihova vsebina. Vlogo Habsburžanov so v jugoslovanskem okviru prevzeli Karađorđevići. Za zapisisego učiteljstva kamniškega okraja na novo ustavo in na kralja so prehod 8. julija 1919 pravno formalno tudi potrdili.⁷

Od leta 1920 do leta 1930 so se zgodili še naslednji pomembni dogodki:⁸

- 1920: Na prvih volitvah v ustavodajno skupščino Kraljevine SHS je zmagala Slovenska ljudska stranka (SLS), ki je dobila dobro tretjino glasov, uspešen je bil tudi delavski tabor.
- **28. junija 1921:** Sprejeta je bila **Vidovdanska ustava** (SLS je zapustila parlament zaradi nasprotovanja ustavi) in uzakonjen centralizem, unitarizem (stapljanje Južnih Slovanov v Jugoslovane) in dedno nasledstvo družine Karađorđević. Država je bila razdeljena na 33 oblasti. Na slovenskem ozemlju sta bili ljubljanska in mariborska oblast.
- Od 28. junija 1921 do 6. januarja 1929 je bilo obdobje **parlamentarizma** (trije politični tabori: najmočnejši katoliški, liberalni, marksistični oz. delavski).
- 6. januarja 1929 je bil začetek **kraljeve diktature** (t. i. šestojanuarska diktatura). Kraljevina SHS se je preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo – država je bila razdeljena na devet banovin. Slovensko ozemlje je bilo vključeno v Dravsko banovino s sedežem v Ljubljani.⁹

3 NADUČITELJ TOMO PETROVEVC IN JARŠKA ŠOLA V MENGEŠKI ŽUPNIJSKI KRONIKI

Imela sva priložnost, da sva pregledala izpiske iz mengeške župnijske kronike za področje šolstva. V lanskem šolskem letu je na naši šoli nastala raziskovalna naloga o župnijski kroniki iz časa prve svetovne vojne, letos pa je nastala raziskovalna naloga iz obdobja 1919–1939. Iz lanskeletne raziskovalne naloge in letošnjega delovnega gradiva sva izpisala samo tiste citate iz mengeške župnijske kronike, ki so bili posebej pomembni za jarško šolo in Toma Petrovca.

⁷ Stane Okoliš, Zgodovina šolstva v Mengšu od začetkov do leta 1918, Šola pod Gobavico, 2000, str. 123.

⁸ Glavna zgodovinska dogajanja povzemava po zgodovinskem učbeniku: Jelka Razpotnik, Damjan Snoj: Raziskujem preteklost 9, učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole, Ljubljana, Rokus Klett, 2015.

⁹ Jelka Razpotnik, Damjan Snoj: Raziskujem preteklost 9, učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole, Ljubljana, Rokus Klett, 2015.

ŽUPNIJSKA KRONIKA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE¹⁰

Šole v mengeški župniji

V mengeški župniji so bile tri ljudske šole: štirirazrednica v Mengšu, po dva razreda v Trzinu in dva v **Jaršah**. Poleg teh je bila od leta 1915 v Malem Mengšu št. 11, pri slamnikarski tovarni Stemberger in Mellitzer, še nemška zasebna šola.

Organizacija šolstva in pouka

Vojna je vplivala tudi na šolstvo. Moteno je bilo že kmalu po začetku vojne, leta 1914. V mengeški župnijski kroniki tako beremo: »Šola se je 16. septembra 1914 pričela le v Terzinu v I. razredu, za Mengeš in Jarše je bilo od vodstva odločeno, naj bo 1. oktober šolarska maša in potem pouk v I. in II. razreda, a je 1. oktobra 1914 prišel odlok deželnega šolskega sveta, naj bo pouk na deželi, kjer večinoma kmečki otroci v šolo hodijo, od 1. novembra 1914 dalje /.../ **3. novembra** se je pričelo s poukom v Terzinu v II. razr. in v **Jaršah** v obeh razredih.«

Vpliv vojne na potek pouka pa se je leta 1915 še povečal: »V **Jaršah** je krajni šolski svet sklenil, naj bo v obeh razredih pouk do 15/7, vendar kdor dela, je zamuda opravičena (v II. r. bilo včasih le 6 do 8 otrok).«

Tudi v šolskem letu 1916/1917 je bilo podobno kot prejšnja vojna leta: »Šola se je na poziv Okrajnega šolskega v Kamniku skrčila »za pomladansko delo«: v **Jaršah II. r. trikrat na teden**. /.../ Sicer je bilo kmečko delo že od začetka vojne »opravičevalen vzrok« za izostanek otrok od pouka.

V letu 1917 je bilo šolstvo moteno tudi zaradi določila, da morajo učitelji **popisovati polja**, kar je v mengeški župnijski kroniki opisano takole: »Od 18/6 1917 je odpadel pouk v razredih, kjer uče učitelji (moški). Imenovani so za komisarje, ki naj merijo in popišejo, koliko polja je obdelanega s tem ali drugim žitom (sadežem) in koliko ima kdo travnikov (pašnikov) svojih ali v najemu. Popisano mora biti do 15. julija 1917. Za občino Mengeš je imenovan kaplan Klemenčič (20/6 še novomašnik Fel. Gregorec), nadučitelj Vohinc za Rašico, učitelj Sirc za Suhadole in Moste, terzinski nadučitelj Blejc za Loko in Terzin, **jarški nadučitelj Petrovec** za neko občino v fari Dob.«

»V **Jaršah** v šoli ni bilo pouka od 19/11 do 10/12 1917: kuriva ni!«

V sredini leta 1918 je bilo spet popisovanje polj, za kar so zadolžili vse učitelje, kar je ponovno oviralo pouk: »... v **Jaršah** nadučitelj Petrovec ... Pouka je v šolah manj, redni pouk je pričel v **Jaršah** in v Terzinu 24/6 1918 ... Učitelji in drugi, ki polje popisujejo, so dobili moko, če so se zanjo oglasili. A je bila slaba (belo so kamniški komisarji sebi razdelili).«

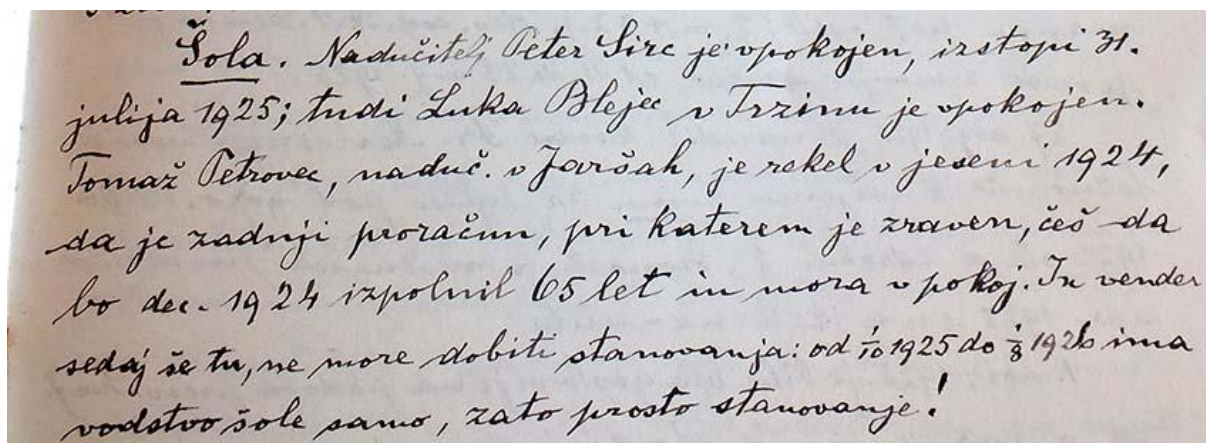
Velike pretrese na področju šolstva in organizacije pouka je ob koncu leta 1918 povzročila **španska gripa**. To je kronist Franc Kušar opisal takole: »V začetku oktobra 1918 se je začela razširjati influenza (»španska bolezen«): najprej na Rodici, Jarše, Terzin, potem Loka, Mengeš. Umrlo je meseca oktobra 26 oseb, večinoma za »špansko«, poprej pa v devetih mesecih 25. V nekaterih hišah so skoro vsi bolni, komur je iz nosa kri tekla, ni obležal. /.../ **Petrovec, nadučitelj v Jaršah**, je povedal, da tam od 15/10 do 26/10 1918 ne bo pouka in zopet 4/11 1918 ne.«

¹⁰ Nika Kobetič, Brina Majhenič, 9. r., Obdobje prve svetovne vojne v kroniki Župnije Mengeš, Domžale, raziskovalna naloga s področja zgodovine, Domžale, OŠ Rodica, 2016.

ŽUPNIJSKA KRONIKA V OBDOBJU OD 1919 DO 1925

V obdobju po prvi svetovni vojni v mengeški kroniki ni veliko zapisov o šolstvu, razen številnih menjav učiteljev v mengeški šoli. Izbrala sva le dva odlomka:

»Šola. 15. septembra 1924 Jarše vseh otrok s ponavljalci vred 77, v Trzinu 90, Mengeš: VI razredov s paralelko 24+28 V raz., 45 IV raz., 45 III., 35 II., I. 24+26, duševno zaostali 7, skupaj 234 (vmes 8 tujih). Učitelji v Mengšu: Sirc, Božič, Nanut, - Mrak, učiteljice: Ušeničnik, Salaba – Vranjek, Stele, Držaj – Podbregar. V Jaršah in v Trzinu dosedanji: **Petrovec in Janša, Blejec, Kocijančič.**«¹¹ Zapis posreduje informacijo, da je bilo 15. septembra 1924 na jarški šoli 77 učencev, na šoli pa sta učila dosedanja učitelja, nadučitelj Tomo Petrovec in učiteljica Angela Janša.

Slika 1: Izsek iz mengeške župnijske kronike za leto 1925, str. 63.

»Šola: Nadučitelj Peter Sirc je upokojen, izstopi 31. julija 1925; tudi Luka Blejec v Trzinu je upokojen. **Tomaž Petrovec, nadučitelj v Jaršah, je rekel v jeseni 1924, da je zadnji proračun, pri katerem je zraven, češ da bo decembra 1924 izpolnil 65 let in mora v pokoj. In vendar sedaj še tu ne more dobiti stanovanja: od 1/10 1925 do 1/8 1926 ima vodstvo šole samo, zato pristo stanovanje!**«¹²

Zgornji zapis je za naju zelo zanimiv, saj razkriva, da je nadučitelj Petrovec decembra 1924 dopolnil 65 let in očitno tako izpolnil pogoj za upokojitev. Ker ni mogel dobiti stanovanja, je podaljšal vodenje šole in v jarški šoli ostal še do avgusta 1926.

¹¹ Kronika Župnije Mengeš, 1924, 1918–1939, str. 56.

¹² Kronika Župnije Mengeš, 1925, 1918–1939, str. 63.

4 TOMO PETROVEC V ŽUPNIJSKIH DOKUMENTIH

Baptizirani župnijski							
Petrovec Thomas	19. Avg. 1859						
Števančič	7. Avg. 1854	20	20				
Jančič	30. April 1855	20	20				
Grillus	4. Jul. 1856	20	20				
črna	9. Avg. 1856	20	20				
Maksimijan							
Juančič	12. Okt. 1856						
Javželj Jof	1. januar 1841	26	2				
Uroša Marijana	29. marca 1852						

Slika 2: Status animarum v Župniji Čemšenik za šolo v Čemšeniku št. 23 (dokument je pridobila Marija Kolenc).

17. J. Tomaz Petrovec, učitelj, žup. pomočnik
 z. Sebastjana Petrovec 1/4 zemlj. imetnik
 Herzdorff, voj. v Polhovmgradu št. 6.
 dne 19. avgusta 1859, z. slavnice
 v Čemšeniku št. 23.

ki so v garbu vzeti:

Marija Kolenc, žup. parohin kcer Gasperja
 Kolenc, zemlj. in Uroša Kolenc, iz Čemšenika
 št. 17. voj. 29. septembra 1848.

10. 11. 18. 11. 25. 11.

Copula storila
 M. D. Lapanec in Bratje
 parohija Čemšenik

Slika 3: Dokument dokazuje, da se je Tomo Petrovec 26. 11. 1883 poročil z Marijo Kolenc. Oklici so bili 10., 18. in 25. 11. 1883. Knjiga oklicev Župnije Čemšenik, 1825-1890 (dokument je pridobila Marija Kolenc).

382

Nomen loci, seu vicinitatis <i>Sp. Jarše</i>		Nomen vulgare: <i>Šola</i>					
Singulorum habitantium		Numerus Domus: <i>20 (1906 legationis)</i>					
Nomen & Cognomen	Conditio	Nativitatis			confirmatus primo confessus primo commun. matrimo. iunc. mortuus	Scientia rudimentorum fidei	
		locus	dies mensis annus	Annus millesimo nongentesimo		Annus millesimo nongentesimo	
<i>Petrovec Thomas</i>	<i>nadučitelj, 1898 1. p. vid.</i>	<i>Polhovgradec Srednja vas 12</i>	<i>19 dec.</i>	<i>1859</i>			
<i>Maria Burkeljca</i>	<i>us. II.</i>	<i>Trnjava 12 (Krašnja)</i>	<i>5. aug.</i>	<i>1884</i>			
<i>Loma</i>	<i>fil. un.</i>	<i>Čemšenik</i>	<i>7. mart.</i>	<i>1884</i>			
<i>Stanislaus</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>30. apr.</i>	<i>1885</i>			
<i>Cyrillus</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>4. iul.</i>	<i>1886</i>			
<i>Anna</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>9. febr.</i>	<i>1888</i>			
<i>Stanislaus</i>	<i>I. us.</i>	<i>Sp. Jarše 20</i>	<i>29. dec.</i>	<i>1916</i>			
<i>Josephus</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>29. dec.</i>	<i>1916</i>			
<i>Maria</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>20. 2. jun.</i>	<i>1918</i>			
<i>Helena</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>23. iul.</i>	<i>1920</i>			
<i>Milena</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>20. 17. febr.</i>	<i>1923</i>			

Slika 4: Status animarum v Župniji Mengeš za šolo v Spodnjih Jaršah št. 20.

Iz Status Animaruma, ki ga hranijo v mengeški župniji pod naslovom Spodnje Jarše 20, Šola, povzemava spodnje podatke. Podatki o otrocih iz prvega zakona se ujemajo s Status animarumom v Župniji Čemšenik.

Preglednica 1: Družinsko drevo Toma Petrovca.

SEBASTJAN PETROVEC oče Toma Petrovca	GAŠPER KOLENC oče prve žene		
ANA KERŽIŠNIK mama Toma Petrovca	URSULA ARH mama prve žene		
TOMO PETROVEC *19. 12. 1859 *Polhov Gradec 6 1. p. 26. 11. 1883, Čemšenik 23 1900 Polh. Gradec, Srednja vas 12 1906 Sp. Jarše 20 2. p. 8. 11. 1916 +28. 5. 1933 +Ljubljana	MARIJA KOLENC prva žena *29. 9. 1848 *Čemšenik 17 p. 26. 11. 1883, Čemšenik +9. 2. 1888	MARIJA BURKELJCA druga žena *5. 8. 1884 *Trnjava 12, Krašnja p. 8. 11. 1916 Sp. Jarše 20 + 31. 12. 1937 + Ljubljana	
EMA hči prve žene *7. 3. 1884 *Čemšenik 1912, zasilna učiteljica na Sv. Planini, služba Ljublj. ...	STANISLAV sin prve žene *30. 4. 1885 *Čemšenik vojak (miles) +okt. 1908 v Celovcu (ustrelil se ...)	CIRIL sin prve žene *4. 7. 1886 *Čemšenik učitelj na Muti od 1908 v Trstu, od 1919 v Ljubljani ...	ANA hči prve žene *9. 2. 1888 *Čemšenik poštna upraviteljica v Logatcu, dec. 1916 odšla v Bosno ...

STANISLAV sin/dvojček druge žene, *29. 12. 1916 *Sp. Jarše 20 ...	JOSEPH sin/dvojček druge žene, *29. 12. 1916 *Sp. Jarše 20 +6. 9. 1917	MARIJA hči druge žene *2. 6. 1918 *Sp. Jarše 20 ...	HELENA hči druge žene *23. 7. 1920 *Sp. Jarše 20 ...
MILENA hči druge žene *17. 2. 1923 * Sp. Jarše 20 p. 21. 8. 1948 ...			STANISLAV BURKELJCA sin druge žene *28. 2. 1907 *Kolovec 1916 Sp. Jarše 20 ...

Družinsko drevo, ki sva ga izdelala na osnovi podatkov iz omenjenih dokumentov, prinaša več zanimivih ugotovitev.

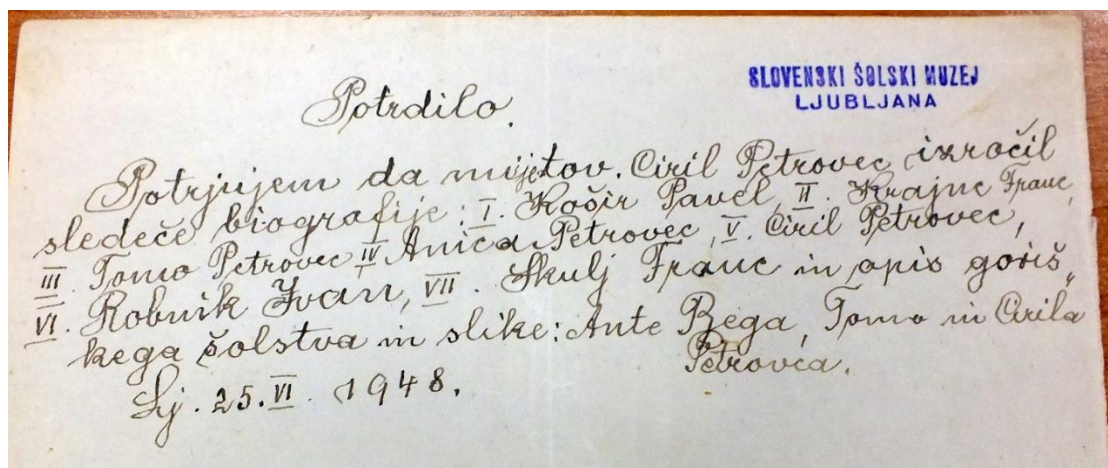
Tomo Petrovec se je rodil kot Thomas (Tomaž) Petrovc **19. decembra 1859** v Srednji vasi 12 pri Polhovem Gradcu. V starosti 24 let se je poročil z Marijo Kolenc iz Čemšenika št. 17, ki je bila tedaj stara 35 let. V zakonu so se jima rodili štirje otroci in sicer Ema (roj. 1884), Stanislav (1885), Ciril (1886) in Ana (1888). Vsi so se rodili v Čemšeniku pri Izlakah v Šolskem okraju Kamnik, kjer je družina takrat živela. Njegova prva žena je na porodu četrtega otroka umrla. Odslej je za otroke skrbel sam, ženina družina pa mu je pri tem zelo pomagala. Izmed štirih otrok sta Ema in Ciril postala učitelja, Ana pa je bila poštna upraviteljica. Sin Stanislav je bil vojak, ki je umrl leta 1908 v starosti 23 let. Po zapisu v Status animarumu se je v Celovcu ustrelil, ni pa znano, ali je bila to nesreča ali samomor.

Leta 1900 je odšel za nadučitelja v Polhov Gradec, leta 1906 pa v Jarše pri Domžalah. Leta 1916 se je Tomo Petrovec, tedaj star 57 let, drugič poročil. Njegova žena je postala tedaj 32-letna Marija Burkeljca iz Trnjave 12 pri Krašnji. S seboj je pripeljala tudi svojega nezakonskega sina Stanislava Burkeljco (1907), ki je bil ob mamini poroki s Petrovcem star 9 let. V času druge poroke Toma Petrovca so bili njegovi otroci iz prvega zakona že odrasli, stari od 28 let (Ana) do 32 let (Ema). Sin Stanislav je bil takrat že pokojni, zato ne preseneča, da je Petrovec enako ime dal prvemu izmed otrok, ki jih je imel z Marijo Burkeljca. V drugem zakonu se jima je rodilo pet otrok, in sicer dvojčka Stanislav in Jožef (1916), od katerih je Jožef umrl preden je dopolnil prvo leto, Marija (1918), Helena (1920) in Milena (1923). Ob rojstvu zadnje hčerke Milene je bil Petrovec star že 64 let. Med najstarejšo hčerko iz prvega zakona (Ema, 1884) in najmlajšo hčerko iz drugega zakona (Milena, 1923) je bilo 39 let razlike.

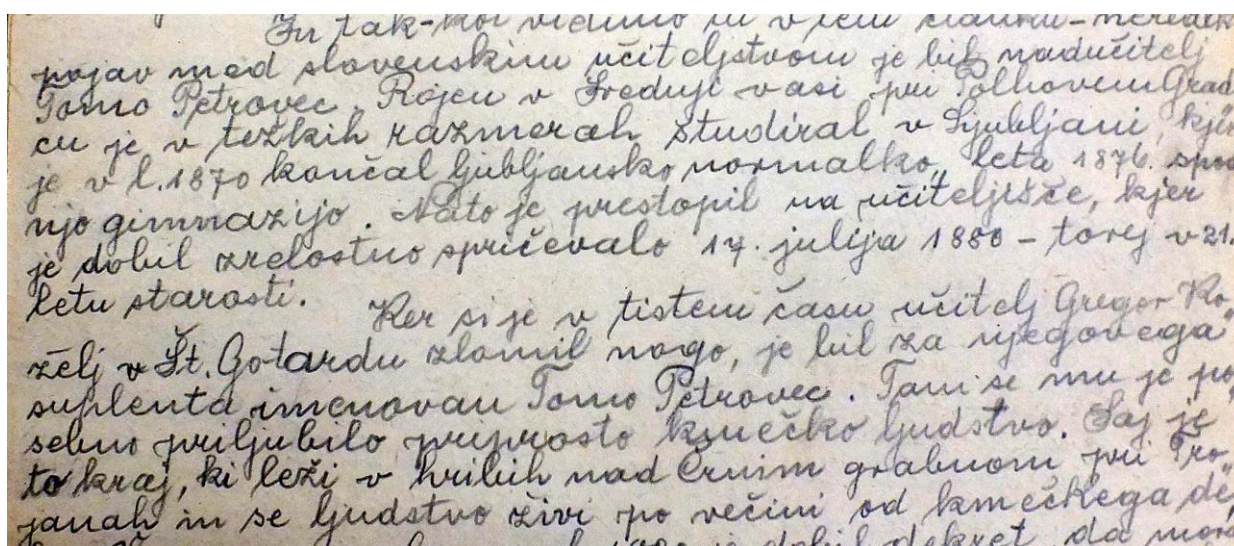
Tomo Petrovec je imel v dveh zakonih devet otrok, pet hčera in štiri sinove. Dva sinova, kot sva omenila, sta umrla v času njegovega življenja, ostali pa so ga preživeli.

5 ZAPUŠČINA PETROVČEVEGA SINA CIRILA

Slovenski šolski muzej v Ljubljani hrani rokopisno gradivo Petrovčevega sina, učitelja Cirila. Ker je zelo dragoceno, ga povzemava v celoti.

Slika 5: Učitelj Ciril Petrovec je leta 1948 prepustil svoje rokopise takratnemu šolskemu muzeju v Ljubljani. Med gradivom je bila tudi biografija njegovega očeta Toma Petrovca in sestre Anice Petrovec.

Slika 6: Izsek iz življenjepisa Toma Petrovca, ki ga je napisal njegov sin Ciril Petrovec (Slovenski šolski muzej).

»Ciril-Metodarska družina učitelja Toma Petrovca«¹³

»Slovensko učiteljstvo je po večini ves čas od 1869 pa do 1941 ostalo narodno in korakalo pri narodno-obrambnem delu v prvih vrstah. Da je to res, nam dokazuje sledeči dopis, ki ga je priobčil Slov. Bran. na str. 105 leta 1910; »Slovenski učitelji, katerih ogromna večina je še vedno narodna, so največji pospeševalci družbe sv. C. in M. Mnogi načelujejo njenim podružnicam in delujejo v odborih. Posamezni učitelji in njihova društva prinašajo družbi zlasti, odkar je bila napadena, večje in manjše darove. K obrambnem skladu CMD je pristopilo mnogo

¹³ »Družba sv. Cirila in Metoda, tudi Ciril-Methodova družba (CMD), je bila zasebna, narodnoobrambna, šolska in v dobi slogaštva 1885 ustanovljena v Ljubljani kot nadstrankarska organizacija. Podprla naj bi večje upoštevanje slovenščine kot učnega jezika v javnih šolah na Slovenskem in se bojevala zoper delo raznarodovalnih, zlasti nemških in italijanskih šolskih društev. Namen CMD je bil **ustanovljati zasebne slovenske otroške vrtce in osnovne šole** v tistih krajih, kjer avstrijske šolske oblasti kljub zadostnemu številu slovenskih učencev niso dovolile javnih šol s slovenskim učnim jezikom, in tako obvarovati slovenske šolarje pred potujčevanjem. CMD pa ni delovala narodnoobrambno samo z ustanavljanjem šol, temveč tudi z **denarnimi podporami javnim slovenskim šolam**, učiteljem, dijakom in študentom ter s podarjanjem učnih knjig in učil. Finančna sredstva je družba zbirala s prostovoljnimi prispevki, predvsem s članarinami, z izkupički veselice, darili in volili, nabirkami v hranilnike, zalaganjem blaga v korist CMD (vžigalice, milo, platno, čaj, kava), s prodajanjem razglednic in voščilnic, z narodnim kolkom. /.../ Slogaški značaj je ohranila do 1907, po umiku Zupana kot predsednika pa je prišlo do razcepa, prevlade liberalcev in izstopa klerikalno usmerjenih članov. /.../ Delovanje CMD sta okrnila 1. svetovna vojna ter razkosanje slovenskega ozemlja po letu 1918.« (Enciklopedija Slovenije, 2, Ce-Ed, urednica zvezka Alenka Dermastia, Mladinska knjiga, 1988, str. 363–364.)

učiteljskih društev. Koroški slovenski učitelji so v ta namen podpisali 1000 K. Slava narodnim slovenskim učiteljem!

In tak, kot vidimo tu v tem članku, neredek pojav med slovenskim učiteljstvom je bil nadučitelj Tomo Petrovec. Rojen v Srednji vasi pri Polhovem Gradcu je v težkih razmerah študiral v Ljubljani, kjer je v letu **1870** končal ljubljansko normalko, leta **1876** spodnjo gimnazijo. Nato je prestopil na učiteljsiše, kjer je dobil zrelostno spričevalo **14. julija 1880** – torej v 21. letu starosti.

Ker si je v tistem času učitelj Gregor Koželj v Št. Gotardu zlomil nogo, je bil za njegovega suplenta imenovan Tomo Petrovec. Tam se mu je posebno priljubilo priprosto kmečko ljudstvo. Saj je to kraj, ki leži v hribih nad Črnim grabnom pri Trojanah in se ljudstvo živi po večini od kmečkega dela. Že z **29. novembrom 1880** je dobil dekret, da mora poleg pouka na šoli v Št. Gotardu oskrbovati še ekskurendni pouk na enorazrednici v Čemšeniku – še više v hribih, ker je bil učitelj njegov prednik na tej šoli od službe odstavljen. To službo je oskrboval toliko časa, da je Koželj ozdravel in da je bila služba v Čemšeniku razpisana. Z dekretom **27. januarja 1881** je bil imenovan za začasnega učitelja v Čemšeniku. S spričevalom od **20. apr. 1885** je izvršil usposobnostni učiteljski izpit in bil z dekretom od **29. septembra 1885** imenovan za stalnega učitelja v Čemšeniku. In tu je ostal do **22. septembra l. 1900**, ko je bil imenovan za nadučitelja na dvorazrednico v Polhovem Gradcu, svojem rojstnem kraju.

Slika 7: Tomo Petrovec v mladih letih (slika iz arhiva Cirila Petrovca, leta 1948 jo je podaril Slovenskemu šolskemu muzeju).

Čemšenik se mu je posebno priljubil. Tu se je poročil in vzgojil svojo deco. Kaj se mu je pač v Čemšeniku tako priljubilo. Preprosto, pošteno kmečko ljudstvo, njegova dobrot in odkritost. Sam se spominjam, kako so ga ljudje hodili spraševati za različne nasvete. Vse so mu zaupali, za vse so ga spraševali. In kmalu je spoznal, da za Čemšenik premalo ve. Zato se je l. **1887** udeležil kmetijsko nadaljevalnega tečaja **od 7. do 27. avgusta** na deželni kmetijski, vinarski, sadjarski in poljedelski šoli na Grmu pri Novem mestu, kjer se je učil sadjarstva, gnojarstva, živinoreje, trtoreje in kletarstva. Največje veselje mu je bilo potem obdelovanje šolskega vrta, kjer je zasadil žlahtno vrsto hrušk, češpelj in drugega sadja, ki ga je potem pošiljal na razne sadjarske razstave, od koder je potem dobil razne diplome, pohvale in priznanja. Pa tudi kot učitelj je bil na prvem mestu. Z dopisom od **25. nov. 1898** mu izreka okrajni šolski svet v Kamniku za njegove odlične didaktične in pedagoške uspehe za vzorno vodstvo šole sploh zaslužen pohvalno priznanje. Toda takih priznanj je dobil več, saj je bil dolgo let zastopnik učiteljstva v okrajnem šolskem svetu v Kamniku.

Na svojem službovanju v Čemšeniku je posebno vplival na njegov razvoj kot učitelja narodnjaka župnik v Št. Gotardu Ivan Vrhovnik, velik njegov prijatelj – poznejši trnovski župnik v Ljubljani, zgodovinar in ustanovitelj družbe sv. Cirila in Metoda, ki je ustanovil s pisanjem Jankom Kersnikom in še nekaterimi drugimi CMD podružnice za Brdo in Črni graben, katere član je bil tudi Tomo Petrovec. Tam ga je tudi nagovoril, da je spisal življenjepis čemšeniškega župnika in pesnika Kajtana Huberja. Življenjepis s pismom župnika Ivana Vrhovnika je izročil njegov sin Ciril ravnateljstvu državnega muzeja v Ljubljani ob izbruhu II. svetovne vojne.

Iz Čemšenika je Tomo Petrovec prišel l. **1900** za nadučitelja v svojo domačo občino Polhov Gradec, kjer je ostal do jeseni l. **1906**, ko je nastopil novo službeno mesto v Jaršah pri Domžalah, zopet v kamniškem okraju. Mnogo pohvalnih dekretov je dobil, ko se je izselil iz Čemšenika v Polhov Gradec, bodisi za dolgoletno izvrstno učiteljevanje v Čemšeniku, bodisi za sodelovanje in delavnost kot ud okrajnega šolskega sveta v Kamniku.

Svojo pravo delavnost je pa razvil kot nadučitelj v Jaršah. Tam je bilo treba šolo popolnoma na novo urediti, ker je bila šele l. 1906 ustanovljena. Sezidana je bila z denarno pomočjo lastnika valjčnega mlina v Jaršah Franca Majdiča (opomba: Petra Majdiča), osemdesetletnega starčka. Ko je bila šola dodelana, je bilo vendar še precej neplačanih vsot, ki jih Jaršani niso zmogli. Na pobudo Toma Petrovca je sklical župan Tič sestanek posestnikov iz Jarš, ki bi morali te vsote plačati. Na sestanku so izbrali deputacijo, njej na čelu Tomo Petrovec in župan Tič, ki naj gre prosit starega Majdiča, naj bi plačal še ostale dolgove za šolo, ker jih Jaršani ne morejo. Deputacija je imela uspeh in je Majdič res plačal vse dolgove in tako Jaršanom podaril popolnoma opremljeno dvorazredno šolo. Kot ustanovniku šole so mu v veži vzdali spominsko ploščo pri slavnosti, ki se je je stari mož dobrotnik Jaršanov sam udeležil in poslušal zahvalo hvaležnih občanov, ki mu jo je izrekel župan Tič v imenu celokupne občine, Tomo Petrovec pa v imenu šoloobiskujoče mladine.

Slika 8: Podobica sv. Cirila in Metoda, na katerem je zapis: Oj hvala vama iz srca, Solunska sveta brata dva, Ki jezik naš branila sta, Naš jezik posvetila sta! S. Gregorčič (arhiv Slovenskega šolskega muzeja).

Toda takoj, ko je prišel v Jarše, je Petrovec začel tudi svoje narodno-obrambno delo. Na njegovo iniciativno je bila kot prva v njegovem načrtu obnovljena CMD podružnica za Brdo že l. 1907. – Ta podružnica je bila prvotno ustanovljena l. 1887, ko je bil Ivan Vrhovnik zadnje

leto kaplan v Dobu. Gotovo je pri ustanovitvi te podružnice dal nekaj iniciative tudi on sam, ki je bil takoj prvo leto voljen tudi v njen odbor. Podružnici je prvo leto 1887 načeloval moravški dekan Ivan Toman, takoj naslednje leto 1888 je bil pa za njenega predsednika izvoljen Ivan Vrhovnik kot šentgotardski župnik, ki je gotovo nabiral člane tudi med ljudmi svoje okolice, med katerimi so bili pač v prvi vrsti učitelji in med njimi Tomo Petrovec gotovo med prvimi. Po odhodu Ivana Vrhovnika iz Št. Gotarda v l. 1891 in po smrti Janka Kersnika l. 1897 je ta podružnica zaspala. Z odlokom deželne vlade dne **24. X. 1907** je bila zopet obnovljena in je funkcionirala do II. svetovne vojne.

Ko je bil 11. XI. 1907 Ante Beg izvoljen za potovalnega učitelja CMD, se je kot osebni prijatelj Petrovčeve družine¹⁴ na vsako toliko časa zglašal pri njem v Jaršah in sta s Tomom Petrovcem naredila kar načrt, kje je treba ustanoviti podružnice v kamniškem okraju. Združila sta se za Radomlje, Domžale, Dob–Vir, Mengeš–Jarše, Trojane in okolica in Motnik in Špitalič. Podrobno je Beg po nasvetu Petrovčevem napisal za vsako v načrtu določeno podružnico osebe, na katere naj se Beg obrne – storila sta to v družbi – da spravi skupaj pripravljalni odbor, ki je potem oskrbel vse potrebno za ustanovni občni zbor. Na vseh ustanovnih občnih zborih sta Ante Beg in Petrovec nastopala skupno. Brdu sta v l. **1908** sledili CMD podružnici Domžale in Vir–Dob. Nato pa še isto leto podružnica v Radomljah, ki se je l. **1909** pridružila podružnici Mengeš in okolica. V počitnicah 1908 je pa prišel Tomo Petrovec v avgustu k svojemu sinu Cirilu na Muto in na prošnjo CMD prevzel namesto njega pouk na CMD šoli na Muti, kjer je bil sin zdravstveno silno slaboten. Tako je imel priliko spoznati razmere na naši meji in pouk na taki šoli. Po vrnitvi iz Mute je bila **11. XII. 1909** ustanovljena CMD podružnica za Mengeš in okolico, še prej pa **17. VIII. 1909** podružnica za Trojane, pri kateri so sodelovali po večini Petrovčevi znanci in znanke iz Trojan in Št. Gotarda in celo njegovi sorodniki iz Čemšenika. Eno leto prej, leta **1908**, je bil občni zbor CMD za Motnik in Špitalič, pri katerem sta sodelovala z govori oba Petrovca, oče in sin. Podružnica se je pozneje pridružila Trojanski podružnici. L. 1909 pa še ustanovljena podružnica za Moravče, kjer uspešno sodeloval naduč. Janko Toman. Tako je v malih besedah opisano delovanje Toma Petrovca za Ciril-Methodovo družbo. Koliko je pa pomagal po ustanovitvi teh podružnic, pri raznih prireditvah in drugih društvih, tu ne bom navajal. Omenjam le **njegovo hčerko Anico**, tudi navdušeno Ciril-Metarko. Brez posebnih študij se je z lastno predanostjo in ustvarjalnostjo dokopala do službe poštne uradnice. Sama se je tudi poleg nemščine perfektno naučila srbohrvaščine in češčine. Vedno in povsod je sodelovala pri narodnih društvih, zlasti pa pri CMD. Po odhodu prve blagajničarke Rozike Uratarič Bogatajeve v Železnike v l. 1912, do odhoda k tečaju za poštne odpravnice v Sarajevo, je bila blagajničarka pri mengeški CMD podružnici, odbornica pa od njene ustanovitve. Iz Sarajeva, kjer je službovala več let, je prišla kot telegrafistka na glavno pošto v Ljubljano, od koder je bila na lastno prošnjo nastavljena kot poštna upraviteljica k pošti v Gornji Logatec, kjer je umrla 23. dec. 1939. in zapustila nar. društvom primerne zneske. Splošno mnenje v Logatcu po njeni smrti je bilo, da je manjkala povsod, kjer je bilo kaj narodnega dela. – Kako dobro je bila informirana o načinu našega bojevanja v II. svetovni vojni, ki je izbruhnila šele po poldrugem letu po njeni smrti, kaže tale epizoda, ki jo je Anica povedala svojemu bratu Cirilu en dan pred smrtjo: Naš in italijanski vojak sta se srečala na meji. Pa vpraša italijanski vojak jugoslovanskega: »Da pride med Italijo in Jugoslavijo prej ali slej do vojne, je čisto gotovo. Samo to mi povej, kako se boste Jugoslovani borili proti Italiji, ki je do zob oborožena z najmodernejšim orožjem – vi pa takega orožja nimate!« - »O, to je pa popolnoma lahko,« odgovori jugoslovanski vojak, - »za en dan imamo svojega orožja že dovolj, drugi dan vas bomo pa z vašim.« Težko je bilo včasih njeno življenje, mnogo bridkih življenjskih izkušenj je prestala, a povsod, kjer je bila, je zapustila za seboj najlepše spomine. Eno ji je pa usoda

¹⁴ Sin Ciril je bil z novembrom 1907 imenovan za učitelja na CMD šolo v Trstu, z aprilom 1908 pa začasno do sept. t. l. še pred Antonom Hrenom prevzel vodstvo mešane enorazrednice na Muti, nakar je zopet odšel na svoje prejšnje mesto v Trst.

prihranila – to, da ni dočkala II. svetovne vojne. Ali Gonars ali Rab – čisto gotovo bi bila pa poginila pri pokolu, ki ga je v Logatcu izvršila črna roka.¹⁵

Ciril Petrovec je bil rojen 4. VII. 1886 l. v Čemšeniku, je izvršil spodnjo gimnazijo v Kranju, učiteljsiše pa v Ljubljani, kjer je maturiral l. 1907. Prvega nov. tega leta je prišel na svoje prvo službeno mesto na CMD šolo pri Sv. Jakobu v Trstu. Leta 1908 je torej služboval prvo šolsko leto na tej šoli in pred veliko nočjo prejme od glavnega odbora CMD v Ljubljani dekret z vprašanjem, če bi hotel do nastavitve novega stalnega učitelja prevzeti vodstvo šole na Muti. Ker je smatral za svojo dolžnost biti tam, kjer ga vodstvo CMD potrebuje, je seveda tej želji glavnega vodstva ustregel.« (v nadaljevanju opisuje razmere na Muti). ...«¹⁶

6 TOMO PETROVEC V ROČNIH ZAPISNIKIH IN ROČNIH KATALOGIH

Ročni zapisniki so bili nekakšni učiteljski koledarčki in redovalnice, ki so izhajali na začetku šolskega leta. V prvem delu teh knjižic je bilo poleg koledarja še veliko različnih podatkov, v času Avstro-Ogrske predvsem o šolah in učiteljih, v drugem delu pa je bil prostor za redovalnico.

Preglednica 2: Namestitev in plačni razredi, v katera je bil razporejen učitelj Tomo Petrovec

<i>Šolsko leto</i>	<i>Namestitev</i>	<i>Plačilni razred in plača</i>
1886/1887	Čemšenik (Trojana), enorazredica, 125 učencev, Petrovec Tomo, učitelj, roj. v Polhovem Gradcu 1859	III.
1887/1888	Čemšenik (Trojana), enorazredica, 125 učencev, Petrovec Tomo, uč., roj. v Polhovem Gradcu 1859, sl. od 1880.	III.
1888/1889	Čemšenik (Izlake), enorazredica, 89 + 71 uč., Petrovec Tomo, uč., roj. v Polhovem Gradcu 1859, sl. od 1880 (1885).	III.
1890/1891	Čemšenik (Izlake), enorazredica, 87 + 62 : 75 (16) + 49 (20)	III.
1891/1892	Čemšenik (Izlake), enorazredica, 81 + 67 : 69 (18) + 55 (15)	III.
1892/1893	Šolski okraj Kamnik, C. kr. Okrajni šolski svet – T. Petrovec, učitelj v Čemšeniku zastopnik učiteljstva, Čemšenik (Izlake), enorazrednica, 80 + 66 : 65 + 57	IV.
1894/1895	Šolski okraj Kamnik, C. kr. Okrajni šolski svet – T. Petrovec, učitelj v Čemšeniku zastopnik učiteljstva, Čemšenik (Izlake), enorazrednica, 70 + 73 : 60 + 58	IV.
1896/1897	Šolski okraj Kamnik, C. kr. Okrajni šolski svet – T. Petrovec, učitelj v Čemšeniku zastopnik učiteljstva, Čemšenik (Trajana), enorazrednica, 69 + 69 : 65 + 60	IV.
1897/1898	T. Petrovec, učitelj v Čemšeniku zastopnik učiteljstva, Čemšenik (Trajana), enorazrednica, 143 uč.	V.
1899-1900	Zastopnik učiteljstva v c. kr. Okrajnem šolskem svetu Kamnik, Čemšenik (Izlake), enorazrednica	III., 600 gl.
1902/1903	Šolski okraj Ljubljanska okolica, Polhov Gradec, dvorazrednica, Petrovec Tomo nadučitelj	III., 1200 kron

¹⁵ Anica Petrovec si je dopisovala z več Čehinjami – učiteljicami, časnikaricami, ki jih je šla osebno obiskat ob nekem vsesokolskem srečanju v Pragi. One pa njo, kadar so hodile poleti na Rab. Ob Hitlerjevi zasedbi Čehoslovaške je prejela zadnje pismo iz Prage, kjer so bili napisani grozni vtisi te zasedbe. Anica je na glas jokala, ko je čitala to pismo bratu Cirilu (iz življenjepisa Anice Petrovec, ki ga je napisal njen brat Ciril Petrovec in ga leta 1948 predal šolskemu muzeju).

¹⁶ Iz življenjepisa Cirila Petrovca, ki ga je sam napisal in leta 1948 pedal šolskemu muzeju v Ljubljani.

1903/1904	Šolski okraj Ljubljanska okolica, Polhov Gradec, dvorazrednica, Petrovec Tomo nadučitelj	II., 1400 kron
1904/1905	Polhov Gradec, dvorazrednica, nadučitelj	II., 1400 kron
1905/1906	Polhov Gradec, dvorazrednica, nadučitelj	II., 1400 kron
1906/1907	Jarše (Mengeš), dvorazrednica, nadučitelj	II., 1400 kron
1907/1908	Jarše (Domžale), dvorazrednica, nadučitelj	II., 1400 kron
1908/1909	Jarše (Domžale), dvorazrednica, nadučitelj	II., 1400 kron
1909/1910	Jarše (Domžale), dvorazrednica, nadučitelj	II., 1400 kron
1911/1912	Jarše (Domžale), II (v., s.), nadučitelj	I., 1600 kron
1912/1913	Jarše (Domžale), II (v., s.), nadučitelj	I., 1600 kron
1913/1914	Šolski okraj Kamnik, c. kr. Okrajni šolski svet - namestnik pokojnega L. Letnarja, zastopnik učiteljstva, - Jarše (Domžale), II (v., s.), nadučitelj	I., 1600 kron
1914/1915	Šolski okraj Kamnik, c. kr. Okrajni šolski svet - zastopnik učiteljstva, - Jarše (Domžale), II (v., s.), nadučitelj	I, 1600 kron
1919/1920	Kranjsko učiteljstvo, razred 2, stopnja 3, Jarše/Domžale	ni podatka

Kakor kaže zgornja preglednica, je bil Tomo Petrovec zaposlen od leta 1880, leta 1885 je opravil strokovni izpit, v šolskem letu 1892/1893 je postal zastopnik učiteljstva v C. kr. Okrajnem šolskem svetu Šolskega okraja Kamnik. Zastopnik učiteljstva je bil do premestitve v Polhov Gradec, ki je spadal v Šolski okraj Ljubljana okolica. Ko je bil v šolskem letu 1906/1907 nameščen na ljudsko šolo v Jarše, je spet prišel v Šolski okraj Kamnik. Od šolskega leta 1913/1914 dalje je bil v kamniškem šolskem okraju spet zastopnik učiteljstva. Po prvi svetovni vojni so namesto ročnih zapisnikov izhajali ročni katalogi, ki pa niso več prinašali podatkov o šolah in učiteljih.

NAMESTITVE TAMA PETROVCA IN ČLANSTVO V OKRAJNEM ŠOLSKEM SVETU

3. Čemšenik (Trojana), eno-razrednica, 125 uč.
Petrovec Tomo, uč. (III.), r.
v Polhov. Gradcu 59. l.

Slika 9: Ročni zapisnik 1887 za šolsko leto 1886/1887: Tomo Petrovec je bil tedaj učitelj, razporejen v III. plačilni razred. Čemšenik je spadal v kamniški šolski okraj.

17. Polhov gradec, 2razrednica.
Petrovec Tomo, nu.,
Slatner Amalija.

Slika 10: Ročni zapisnik 1904/1905: Tomo Petrovec je bil v Polhovem Gradcu prvič razporejen na mesto nadučitelja. Šola v Polhovem Gradcu je spadala v šolski okraj Ljubljana okolica.

10. Jarše (Domžale), 2razr. Petrovec Tomo, nu., Janša
Angela.

Slika 11: Ročni zapisnik 1907/1908: Tomo Petrovec je bil razporejen kot nadučitelj na dvorazredno šolo v Jaršah.

Zastopniki učiteljstva
v c. kr. okrajnem (mestnem) šolskem svetu.

Černomelj: Lovšin Franc, nadučitelj na Vinici.
Šetina Franc, šolski voditelj v Černomlji.
Kamnik: Letnar Lovro, nadučitelj v Mengši.
Petrovec Tomo, učitelj v Čemšeniku.
Kočevje: Tomšič Štefan, nadučitelj v Ribnici.
Windisch Jožef, nadučitelj v Dolgi vasi.

Slika 12: Predstavnik v kamniškem okrajnem šolskem svetu je bil od šol. leta 1892/1893 pa do odhoda na novo službeno mesto nadučitelja v Polhovem Gradcu v šol. letu 1900/1901. Ročni zapisnik za šol. leto 1899/1900.

Petrovec Tomo, nduč. v Jaršah — kot namestnik † L. Letnarja in Toman Ivan, nduč. v Moravčah (Schmeidek Ivan, uč. na Krtini), zastopnika učiteljstva.

Slika 13: Predstavnik v kamniškem okrajnem šolskem svetu je bil spet v šolskih letih 1913/1914 in 1914/1915 (pred prvo svetovno vojno). Ročni zapisnik za šolsko leto 1913/1914.

PODATKI O PLAČAH

Od šolskega leta 1886/1887 dalje je bil uvrščen v III. plačilni razred, od šolskega leta 1892/1893 dalje v IV. plačilni razred in od šolskega leta 1897/1898 v V. plačilni razred. Potem so plačilne razrede spremenili. Po novem sistemu plač, kjer je bila lestvica obrnjena, je bil od šolskega leta 1899/1900 v III. plačilnem razredu, v šolskem letu 1902/1903 je to znašalo 1200 kron. Od šolskega leta 1903/1904 dalje je bil v II. plačilnem razredu s plačo 1400 kron, od šolskega leta 1911/1912 pa do prve svetovne vojne je bil v najvišjem, I. plačilnem razredu s plačo 1600 kron.

78	Petrovec Tomo	Polhov gradec	59	80	85	85
79	Stenischner-Schot	Ljubljana	58	77	80	80

Slika 14: Plačilni razred II (učitelji 1400 kron, učiteljice 1260 kron plače), Ročni zapisnik 1904–1905, str. 11.

Osebni status kranjskega učiteljstva.

I. plačilni razred.
(Učitelji 1600 K, učiteljice 1440 K plače.)

Zapor. št.	Ime in priimek	Rojstni kraj	Rojstno leto	Letnica			
				mat.	sp. izp.	zč.	df. nam.
76	Petrovec Tomo	Polh. Gradec	59	80	85	85	85
77	Stepišnik-						

Slika 15: V najvišji plačilni razred je bil Tomo Petrovec prvič razporejen v šolskem letu 1911/1912. Ročni zapisnik za šolsko leto 1913/1914.

OCENJEVALNE LESTVICE IN PREDMETNIK

V ročnih zapisnikih so bili objavljene tudi ocenjevalne lestvice. V času Avstro-Ogrske, do konca leta 1918, je bila najboljša ocena enica. Učitelji so ocenjevali nravnost (moralnost), pridnost, napredek in zunanjo obliko pisnih izdelkov.

Stopnja	Nravnost	Pridnost	Napredek	Vnanja oblika pis. izdelkov
1	popol. prim.	vstrajna	prav dober	prav lična
2	primerna	dovoljna	dober	lična
3	manj prim.	nestanovitna	zadosten	manj lična
4	nepriemerna	premala	komaž zadosten	nelična
5	—	—	nezadosten	—

Slika 16: Ocenjevalna lestvica v času Avstro-Ogrske, Ročni zapisnik 1905–1906, 157.

V času Kraljevine SHS je bila ocenjevalna lestvica podobna, ko je še danes. Najboljša ocena je bila petica. Podobno, kot v času Avstro-Ogrske, so učitelji ocenjevali vedenje, pridnost, napredek in zunanjo obliko pisnih izdelkov.

Ocena za	5	4	3	2	1
vedenje	vzorno	prav dobro	dobro	prilичno	neprimerno
pridnost	—	prav dobra	dobra	zadostna	nezadostna
napredek	odlično	prav dobro	dobro	zadostno	nezadostno
zunanjo obliko pis. izdelkov	—	prav lična	lična	manj lična	površna

Slika 17: Ocenjevalna lestvica v Kraljevini SHS, Ročni katalog 1926–1927, str. 73.

II. oddelček. — Dečki.

Ime in priimek	Slov. jezik			Nem. jezik					
	Nravnost	Pridnost	Veroznanstvo	čitanje	slovnica	prav. in spis.	čitanje	slovnica	prav. in spis.
Zvan	1	2	1	1	2				
Bedilnik	1	1	1	1	2				
	1	1	1	1	1				
	1	1	1	1	1				

Računstvo	Prirodopis	Prirodoslovje	Zemljepis	Zgodovina	Pisanje	Risanje	Petje	Telovadba	Žen. roč. dela	Vnanja oblika pis. izdel.
3					2	1	3			
2					2	3	1			
1					1	3	3			
2					1	3	3			

Slika 18: Redovalnica učiteljice Angele Janša za šolsko leto 1907/1908, predmetnik za dečke II. Oddelka, Ročni zapisnik za šolsko leto 1907–1908, XIV. letnik, Sestavil L. Jelenc, Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Preglednica 3: Predmeti v času Avstro-Ogrske in Kraljevine SHS za učence II. oddelka

Predmeti v času Avstro-Ogrske Ročni zapisnik 1907/1908	Predmeti v času Kraljevine SHS Ročni katalog 1925/1926
Nravnost	Vedenje
Pridnost	Pridnost
Veroznanstvo	Verouk
Slovenski jezik: čitanje, slovnica, pravopis in spis	Čitanje, pisanje, učni jezik
Nemški jezik: čitanje, slovnica, pravopis in spis.	srbohrvaščina
Računstvo	Računstvo in merstv. oblikoslovje
	Nazorni nauk in domoznanstvo
Prirodopis, prirodoslovje	Prir. in prirodoslovje
Zemljepis, zgodovina	Zemljepis in zgodovina
Pisanje	
Risanje	Risanje
Petje	Petje
Telovadba	Telovadba
	Kmetijski pouk
Ženska ročna dela	Deška ročna dela Dekliška ročna dela
Vnanja oblika pisnih izdelkov	Zunanja oblika pisnih izdelkov
	Neobvezni učni predmet

Če primerjava učne predmete iz časa Avstro-Ogrske s predmeti v času Kraljevine SHS, ugotoviva, da so si vsi glavni predmeti podobni in da je le malo razlik. V avstro-ogrski državi so se ponekod učili tudi nemščino, ne pa v jarški šoli. V času Kraljevine SHS pa so se tudi učenci jarške šole učili srbohrvaščino. V času Avstro-Ogrske so posebej ocenjevali pisanje, po prvi svetovni vojni pa so imeli tudi kmetijski pouk, deška ročna dela in neobvezni učni predmet.

Št.	Ime in priimek	Vedenje	Pridnost	Verouk	Čitanje	Pisanje	Učni jezik	Srbohrvaščina	Ratna in mestn. oblikoslojje	Nazorni nauk in domoznanstvo	Zemljep. in zgod.	Pric. in prirodosl.	Risanje	Petje	Telovadba	Kmetijski pouk	Deška roč. dela	Dehl. roč. dela	Neobvez. učni pred.	Zunanja oblika pism. izdelkov	Opomnja
	Petrovec	4	5	5	4	4	5	5		4			4	5						4	0,0,
6.	Stanislav	5	4	5	5	4	5	5		4			4	5						4	2,0,
	Petrovec	4	4	4	5	4	4	4		4			3	4				5		4	0,0,
3.	Marija	5	3	5	5	3	3			4			3	4				4			2,0,

Slika 19: Redovalnica za Petrovčeva otroka, Stanislava in Marijo Petrovec, Ročni katalog 1925/1926.

Med učenci sva v redovalnicah učiteljice Angele Janša našla tudi Petrovčeva otroka. Oba, Stanislav in Marija Petrovec, sta to šolsko leto obiskovala II. oddelek jarške šole, ki ga je poučevala učiteljica Angela Janša. Petrovčev sin Stanislav je bil v decembra 1925 star 9 let, hčerka Marija pa junija 1926 8 let.

7 TOMO PETROVEC V UČITELJSKIH TOVARIŠIH

Učiteljski tovariš je bil slovenski učiteljski časopis, ki je izhajal od leta 1861 pa do druge svetovne vojne. Na začetku svojega izhajanja je imel večino naročnikov med učitelji. Vsebinsko je zastopal verska načela in nadzor cerkve nad šolo. Leta 1900 je časopis prevzela slovenska učiteljska organizacija, ki se je takrat imenovala Zaveza avstrijskih jugoslovanskih društev. Ta je časopis preoblikovala v stanovsko politični list, pedagoške vsebine pa je odtlej prinašal Popotnik, ki je postal pedagoška strokovna revija.¹⁷

ZAPOSLENOST UČITELJA TOMA PETROVCA

Premembe pri učiteljstvu.
Na Kranjskem. G. Tomaž Petrovec, spr. učit. kand., je začasno pomožen učitelj v Šent-Gothardu pri Trojanah; gdč. Ana Costa, spr. učit. kand., začasno v Planini. Gdč.: Marija Vrus in Kristine Železnik, spraš. učit. kand., prva v Dragatuš na drugo, in K. Železnik na tretjo učit. službo v Semič. G. Jože Muren je pomožen učitelj v Dražicah pri Metliki in župnik

Slika 20: Učiteljski tovariš, 1. 12. 1880, str. 372.

¹⁷ Učiteljski tovariš, https://sl.wikipedia.org/wiki/U%C4%8Diteljski_tovari%C5%A1, 2. 2. 2017.

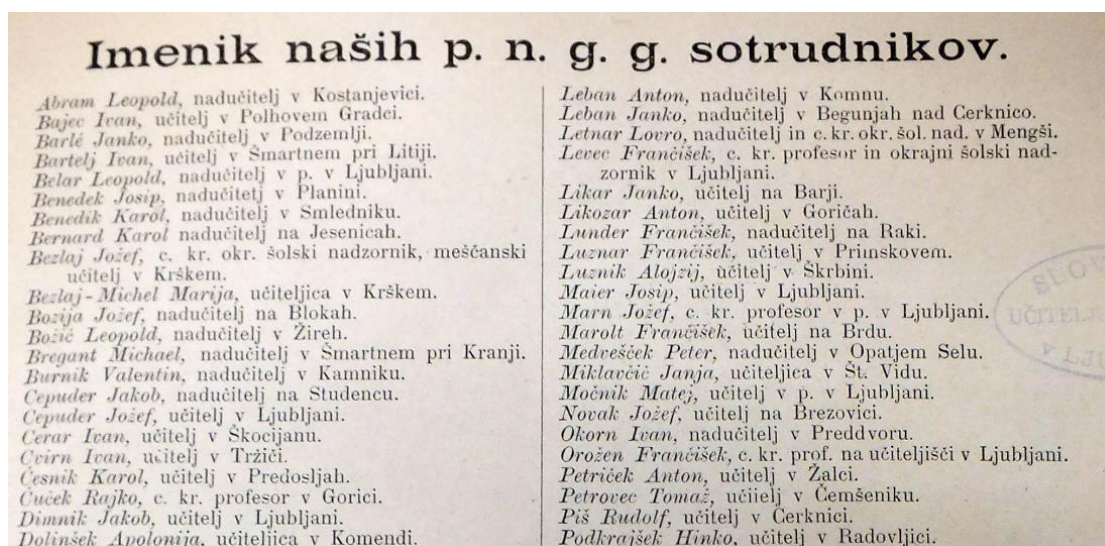

Slika 21: Učiteljski tovariš, 5. 1. 1881.

Učitelj Tomo Petrovec je bil najprej začasni pomožni in nadomestni učitelj v Šentgotardu, od 9. decembra 1880 naprej pa začasni učitelj v Čemšeniku.

TOMO PETROVEC JE BIL SODELAVEC UČITELJSKEGA TOVARIŠA

V letih 1890 do 1893 so v Učiteljskem tovarišu navedeni »sotrudniki«. Med njimi je vedno naveden tudi učitelj Tomo Petrovec. Pred letom 1890 in od 1894 dalje tega seznama ni več, tako da ne vemo natančno, koliko časa je bil Petrovec še sodelavec Učiteljskega tovariša.

Slika 22: Učiteljski tovariš, 1891.

PRISPEVKI TOMA PETROVCA V UČITELJSKEM TOVARIŠU

Učitelj Tomo Petrovec je oktobra 1895 objavil življenjepis Mihaela Lazarja, duhovnika in profesorja v pokoju, ki je bil doma v Dobrlevem pri Čemšeniku.

Iz Čemšenika. (Mihael Lazar †)* Dne 7. velikega travna t. l. je prominul tu po daljšem bolehanji č. g. Mihael Lazar, c. kr. profesor v pokoju. Porojen 1835. l. v Dobrlevem, vasi 1/4 ure od Čemšenika oddaljeni, hodil je k prvemu pouku v tukajšnji kaplanijo, ker v onem času tu še ni bilo redne ljudske šole. Takratni duhovni pomočnik je izbral nekaj nadarjenih dečkov, katere je z izrednim zanimanjem poučeval v branji, pisanji in računstvu. Kakor sem omenil, bil je med njimi tudi pokojni profesor Lazar, ki se je svojega prvega učitelja vedno hvaležno spominjal. Na prigovarjanje kapelanovo se

Dasiravno je bil pokojnik zadnja leta vsled ne-
prestane boleznj močno oslabeled, vender se je vedno živo zanimal za šolo, v kateri je večino svojega življenja prebil. To priča tudi njegova oporoka, kajti volil je 2000 gld. za ustanovo, katero naj uživajo dijaki iz čemšeniške župnije. Najdražje mu je bilo, ako se je v prijateljski družbi jelo govoriti o šolstvu in njega napredku. Zato bodi pokojniku s temi vrsticami postavljen v Vašem cenjenem listu skromen spomenik. Počivaj mirno, blagi mož, po trudapolnem delovanji, zemlja domača bodi ti lahka! T. Petrovec.

Slika 23: Učiteljski tovariš, 1. 10. 1895, str. 237, izrez, začetek in konec članka.

ZBOROVANJA IN SESTANKI KAMNIŠKEGA UČITELJSKEGA DRUŠTVA

Iz kamniškega okraja. Naše učiteljsko društvo je imelo zborovanje določeno na dan 3. vinotoka t. l. v Sv. Gothardu. Ker je vreme uže zjutraj slabo kazalo in se je pozneje v skrajno neprijazno razvilo, udeležilo se ga je le 7 učiteljev in jedna učiteljica. Pridružil se nam je še g. Črnagoj iz Izlakov ter pozneje g. Čerin iz Toplic, koja smo prav pristrčno pozdravili. Ker je bil zadržan i celi generalštab“ nismo redno zborovali, a pota i nismo hoteli zastonj napraviti, referiral je g. Tomaž Petrovec: „Učitelj, učitelj odraslemu narodu.“ Jedro njegovemu stvarnemu referatu, kojega priobči v „Učit. Tov.“, je: Upliv na omejitev žganjepitja, ustanovitve bralnih društev, iz katerih naj se izcimijo pevska društva.

Slika 24: Učiteljski tovariš, 1. 2. 1881, str. 372, del prispevka.

Kamniško učiteljsko društvo bi moralo 3. oktobra 1881 imeti zborovanje v Šentgotardu. Zaradi zelo slabega vremena se je zborovanja udeležilo le sedem učiteljev in ena učiteljica. Zaradi slabe udeležbe niso zborovali. Da pa ne bi hodili zastonj, je Tomaž Petrovec izvedel predavanje z naslovom »Učitelj, učitelj odraslemu narodu«. Jedro njegovega referata, ki ga je objavil tudi Učiteljski tovariš, je: vpliv na omejitev žganjepitja, ustanovitve bralnih društev, iz katerih naj se izcimijo pevska društva.« Poleg tega so se pogovarjali še o drugih aktualnih vprašanjih.

Iz prispevka je razvidno, s katerimi temami so se učitelji na tem zborovanju ukvarjali.

1. Vsak naj bi pripravil nekaj spisnih in pravopisnih nalog, da bi nastala praktična zbirka.
2. Izbrali so referat za prihodnje srečanje o Lavtarjevem računskem stroju in njegovi metodi.
3. Govorili so o izgovorjavi črk, da bi jih otroci ne zamenjevali (šumniki, sikavci, zobniki, ustniki, goltniki).
4. Natisnili naj bi stenske table za slovnico.
5. Priporočili so, da bi se pripravili primernejši učbeniki za slovnico.
6. Sestavili naj bi primerno knjigo partitur za širitev petja.

Zborovanje kamniškega učiteljskega društva je bilo dne 2. maja t. l. v jarški šoli, ki se ga je udeležilo 13 tovarišev in 6 tovarišic. Predsednik tov. Letnar pozdravi zborovalce in omenja, da se je naše društvo danes štiriinđvajsetikrat zbralo k letnemu občnemu zboru. Od 1. zborovanja do danes so se razmere jako izpremenile, ki bodo mogoče še nekaj časa take obstale, a vsaka sila traja le nekaj časa.

kov in 201 K 32 v stroškov. Zebretov spomenik je veljal 174 K 43 v. Prijatelji so prispevali 47 K 16 v, ostalo je plačalo društvo. V odbor so bili izvoljeni tovariši Letnar, Toman, Tramte, Petrovec, Hiti, Grmek in Schmeidek. Delegatom za zvezino zborovanje sta izvoljena tovariša Petrovec in Schmeidek.

Slika 25: Na zborovanju, ki je bilo 2. maja 1912 v jarški šoli, je bil Petrovec izvoljen v odbor kamniškega učiteljskega društva in za delegata na zveznem zborovanju. Učiteljski tovariš, 10. 5. 1912.

KAMNIŠKO UČITELJSKO DRUŠTVO je imelo svoj redni občni zbor v ponedeljek, dne 18. februarja 1924 ob 9. uri v Domžalah. Od 74 članov se jih je udeležilo 40.

Otvoritev in poročila. Tovariš predsednik je v svojem pozdravnem nagovoru tudi ostro kritiziral napadanje učiteljskega od strani stranke, o kateri se ni nikdar pričakovalo in tudi učiteljstvo ni zaslužilo takega napadanja. Vsled tega ne sme zavladati v naših vrstah malodušnost, še bolj se je treba oklepati organizacije in iti po začrtani poti naprej. Ministrstvu prosvete se je odposlala brzojavka glede prosvetne uprave.

Predavanje. Tovarišica Rupnikova iz Kamnika je predavala nato o dobesednem govoru in tovariš Tiran iz Moravč je poročal o Žgečevi brošuri. Obema referatoma je sledilo učiteljstvo z zanimanjem in pozornostjo.

Volitve odbora so se vršile po listkih. Izvoljen je bil zopet stari odbor, in sicer: Tomo Petrovec, predsednik; Matija Hiti, predsednikov namestnik; Ela Tavčar, blagajničarka; Gizela Ušeničnik, tajnica; Rudolf Knez, Ante Nanut, Marica Salaba, Viktor Sotenšek, odborniki; Jelo Janežič, Zinka Bole, namestnika.

Slika 26: Na občnem zboru kamniškega učiteljskega društva, ki je bil 18. 2. 1924 v Domžalah, je bil Tomo Petrovec ponovno izvoljen za predsednika društva. Učiteljski tovariš, 13. 3. 1924, str. 4, dva izrezka.

+ **KAMNIŠKO UČITELJSKO DRUŠTVO** je zborovalo v četrtek, dne 13. marca 1924 v šolskem poslopju v Radomljah. Od 74 članov navzočih 39.

Otvoritev in poročila. Predsednik tov. Tomo Petrovec je pozdravil navzoče, predvsem pa na novo vstopivšega člana našega društva gosp. nadzornika Kanteta. Prebral je tudi poslovilno pismo učiteljice ženskih ročnih del tov. Kati in Neže Potrato, v katerem opisujeta težak položaj, v katerem se nahajata obe, ker sta vsled redukcije izgubile službo. Po-

Nato se je prebral in odobril zapisnik zadnjega občnega zbora.

Predavanje. Tovariš Ciril Petrovec nam je podal nato krasen referat: Učitelj, označen v slovenski literaturi in njegovo socialno stališče.

Pri slučajnostih se je sklenilo, da se pismeno opozori one tovariše, ki se brez vzroka odtegujejo učiteljskim zborovanjem. Nato so se obravnavale še interne zadeve društva. Končno se je sklenilo, da se vrši prihodnje zborovanje meseca aprila v Radomljah.

Slika 27: Predsednik Tomo Petrovec je pozdravil navzoče na zborovanju 13. marca 1924. Njegov sin Ciril je imel na zborovanju predavanje. Učiteljski tovariš, 29. 5. 1924, str. 5.

+ **KAMNIŠKO UČITELJSKO DRUŠTVO** je zborovalo v ponedeljek, dne 24. novembra 1924 ob 10. uri dopoldne v šolskem poslopju v Radomljah. Navzočih je bilo 49 članov in članic.

Otvoritev in poročila. Tovariš predsednik Tomo Petrovec je otvoril zborovanje ter pozdravil vse navzoče. Izrekel je iskrene čestitke tovarišu Šmajdeku, ki je prestavljen iz Krtine za šolskega upravitelja v Št. Vjd nad Ljubljano in tovarišu Špenku, ki pride zopet nazaj v kamniški okraj. — Zaključil je svoj pozdravni govor z željo, da ostane učiteljstvo nameno značajno. **Režimi se menjajo, vendar morajo ostati vedno isti!**

Zapisnik zadnjega zborovanja

2. Zgode se med učiteljstvom slučajni, ki so v enem ali drugem oziru delikatni ter se ne iznesejo pred najbolj kompetentni forum — pred učiteljsko skupščino. Iznašajo se pa zato včasih na način, ki je učiteljski stanovski časti in medsebojnemu tovarištvu vse prej kot v prid. **Da se temu pride v okom, predlagam: Vsak prizadeti predloži ali pošlje predsedniku v zaprti kuverti preganjen opis dejanskega stanja brez imen ter naj izrecno navede točko, glede katere želi razsodbe tovarištva. Njegovo ime ostane tajno. Tako vprašalno skrinjico imajo uvedeno tudi mnoga druga učiteljska društva in se je zelo dobro obnesla. Primerna je ta oblika tudi za vse ostale predloge, pri katerih želijo ostati predlagatelji neimenovan.**

Slika 28: Na zborovanju 24. novembra 1924 so razpravljali o delikatnih primerih, ki se lahko zgodijo učiteljem. Učiteljski tovariš, 27. 12. 1924, str. 3.

as, upravitelj v Dragatušu, Simj vili Franc
ru. Lovšin, šolski upravitelj na Vinici. **Volilni okraj Kamnik:** Dob Ivan Šmajdek, šolski upravitelj na Krtini, Gozd Tomo Petrovec, šolski upravitelj v Jaršah. Ihan Julij Čenčič, šolski upravitelj v Kamniku, Motnik Vinko Ravnihar, učitelj v Št. Gothardu. Podhruška Kornelij Igljič, učitelj pri Sv. Trojici, Paloviče Andrej Pogačar, učitelj v Kamniku. Šmartno v Ivan Primožič, učitelj v Mekinah. Vodice Anton Arrigler, šolski upravitelj na Skaručni, Zgornji Tuhinj Luka Blejč, šolski upravitelj v Trzinu, Zlato polje Peter Sirc, šolski upravitelj v Mengšu. **Volilni okraj Kočevje:** Banjaloka Dore Be-

Slika 29: Tomo Petrovec med izvoljenimi v volilnem okraju Kamnik. Učiteljski tovariš, 7. 1. 1925, str. 3.

— **Odlikovanja.** Z redom sv. Save IV. razreda so odlikovani: Anton **Likožar**, nadučitelj v pokoju in mestni gerent v Ljubljani, profesorji Josip **Bučar**, Albert **Sič**, dr. Janko **Šlebinger**, Alojzij **Tavčar**, profesorica Marija **Wessnerjeva** ter član opere Narodnega gledališča Hugon **Zathey**, vsi v Ljubljani. Z redom sv. Save V. razreda: Leopold **Punčuh**, bivši župan in okrajni šolski nadzornik v Logatcu, Jakob **Špicar**, posojilniški tajnik in pisatelj v Radovljici, Janko **Baraga**, šolski nadzornik v Koroški Beli, Janko **Toman**, nadučitelj v Moravčah, Fran **Kavčič**, nadučitelj v pok. pri Dev. Mariji v Polju, Tomo **Petrovec**, nadučitelj v Jaršah, Josip **Turk**, okrajni šolski nadzornik v pok. v Radovljici.

Slika 30: Odlikovanja IV. in V. reda sv. Save. Učiteljski tovariš, 22. 1. 1925, str. 3.

Preglednica 4: Objave o kamniškem učiteljskem društvu in Tomu Petrovcu v Učiteljskem tovarišu

UT, datum	Dogajanje	Vloga Petrovca
10. 5. 1912, str. 3.	Zborovanje KUD 2. 5. 1912 v Jarški šoli. Udeležilo se ga je 29 članov.	Petrovec je bil izvoljen v odbor in je eden od dveh delegatov za zborovanje zveze učiteljskih društev.

11. 5. 1922, str. 4	20. 5. 1922 je KUD imelo zborovanje v šolskem poslopju v Komendi.	/
14. 2. 1924, str. 4	18. 2. 1924 je imelo KUD občni zbor v šolskem poslopju v Domžalah.	Odsotni so se morali pisno opravičiti predsedniku Tomo Petrovcu , nadučitelju v Jaršah pri Domžalah.
6. 3. 1924, str. 4	13. 3. 1924 KUD zboruje v šolskem poslopju v Radomljah.	Na dnevnem redu je predavanje tovariša Cirila Petrovca: »Učitelj označen v slovenski literaturi in njegovo socialno stališče«.
13. 3. 1924, str. 4	18. 2. 1924 je imelo KUD svoj redni občni zbor v Domžalah. Od 74 članov se jih je udeležilo 40 od 78. /.../ Učiteljstvo Kamniškega okraja izreka svojo veliko nezadovoljnost nad upeljavo kolkovanja šolskih naznanil. /.../..., ker je to protiustavno proti zakonom, ki določajo, da je pouk prost.	Volitve odbora so se vršile po listkih. Izvoljen je bil zopet stari odbor in sicer: Tomo Petrovec, predsednik; Matija Hiti, predsednikov namestnik itd.
3. 4. 1924, str. 4	10. 4. 1924 ima KUD zborovanje v šolskem poslopju v Radomljah.	Učitelj, opisan v Slovenski literaturi, predava tovariš Ciril Petrovec.
15. 5. 1924, str. 4	21. 5. 1924 KUD zboruje v šolskem poslopju v Radomljah.	Nadaljevanje predavanja Učitelj, opisan v Slovenski literaturi, predava tovariš Ciril Petrovec.
5. 6. 1924, str. 4	KUD zboruje 20. 4. 1924 v šolskem poslopju v Radomljah. Od 74 članov se je udeležilo 44 članov in članic.	Predsednik Tomo Petrovec je odprl zborovanje in pozdravil navzoče. Učitelj Ciril Petrovec je nadaljeval svoj referat z naslovom <i>Učitelj opisan v slovenski literaturi</i> .
19. 6. 1924, str. 3	KUD je imel zborovanje 21. 5. 1924 ob pol dveh popoldne v Radomljah.	Tovariš Ciril Petrovec nam je podal nadaljevanje referata: Učitelj opisan v slovenski literaturi.
25. 9. 1924, str. 5	Zborovanje 13. 3. 1924 v Radomljah. Od 74 članov navzočih 39.	Predsednik Tomo Petrovec vodi zborovanje in predavanja Cirila Petrovca: Učitelj označen v slovenski literaturi in njegovo socialno stališče.
20. 10. 1924, str. 4	Zborovanje 24. 11. 1924 v Radomljah.	obvestilo
27. 12. 1924, str. 3	Zborovanje 24. 11. 1925 v Radomljah. Prisotnih 49 članov.	Zborovanje vodi predsednik Tomo Petrovec. Zaključil je svoj pozdravni govor: režimi se menjajo, značaji pa morajo ostati vedno isti.
7. 1. 1925, str. 3	Volilni okraj Kamnik.	Med kandidati je tudi Tomo Petrovec, šolski upravitelj v Jaršah.
22. 1. 1925, str. 3	Odlikovanje za redom sv. Save V. razreda.	Tomo Petrovec nadučitelj v Jaršah je bil odlikovan z redom sv. Save V. razreda.
28. 2. 1926, str. 4	Redni občni zbor 8. 2. 1926.	Najava občnega zbora; kdor bo upravičeno zadržan, naj to javi predsedniku Tomu Petrovcu v Jarše pri Domžalah.

8 DRŽAVNI PRAZNIKI IN POUKA PROSTI DNEVI V ČASU AVSTRO-OGRSKE IN KRALJEVINE SHS

Za boljše razumevanje načina življenja v času Toma Petrovca, naju je zanimalo, katere praznike so v šolah praznovali v času Avstro-Ogrske in katere v času Kraljevine SHS. Iz zapisov ročnih zapisnikov in katalogov posredujeva naslednje podatke:

Preglednica 5: Pouka prosti dnevi v času Avstro-Ogrske (1905/1906) in v Kraljevini SHS (1925/1926)

<i>Pouka prosti dnevi na Kranjskem¹⁸</i>	<i>Državni prazniki v Kraljevini SHS¹⁹</i>
godovni dan nj. veličanstva (18. 8.) in godovni dan pokojne cesarice Elizabete (24. 12.)	6. september, rojstni dan Nj. Vis. Kraljeviča Petra, 17. december, rojstni dan Nj. Vel. kralja Aleksandra I. 8. januar, rojstni dan Nj. Vel. kraljice Marije
	1. december, dan proglašenja ujedinjenja 24. maj, Sv. Ciril in Metod 28. junij, Vidov dan
vse nedelje, zapovedani prazniki in četrtki	
o božiču od 24. decembra do vštetelega 1. januarja	
o veliki noči od srede v vel. tednu do vštetelega torka po veliki noči	
o binkoštih od sobote do vštetelega torka po binkoštih	
trije dnevi med šolskim letom, te določi okrajni šolski svet	
šest tednov glavnih počitnic	

Da bi izvedela, katere cerkvene praznike so praznovali in kdaj, sva iz koledarčkov za šolski leti 1905/1906 in 1925/1926 izpisala podatke.

Preglednica 6: Prazniki, označeni v koledarjih za š. l. 1905/1906 in š. l. 1925/1926

<i>Mesec</i>	<i>Prazniki, označeni v koledarju za šolsko leto 1905/1906²⁰</i>	<i>Prazniki, označeni v koledarju za šolsko leto 1925/1926²¹</i>
september	8. 9. Rojst. M. D.	8. 9. Rojst. M. D.
november	1.11. Vsi svetniki	1.11. Vsi svetniki
december	8. 12. P. s. D. M. 25. 12. Božič 26. 12. Štefan	1. 12. Državni praznik ujed. 8. 12. Brezm. Sp. M. D. 25. 12. Božič, Rojstvo G. 26. 12. Sv. Štefan
januar	1. 1. Novo leto 6. 1. Sv. 3 kralji	1. 1. Novo leto 6. 1. Sv. 3 kralji
marec	19. 3. Jožef 25. 3. O. D. Mar.	19. 3. Jožef, ž. D. M. 25. 3. Oznan. D. M.
april	12. 4. V. čet. 13. 4. V. pet. 14. 4. V. sob.	1. 4. Vel. čet, 2. 4. Vel. pet., 3. 4. Vel. sob. 4. 4. Vel. noč 5. 4. Vel. pon.
maj		23. 5. Bink. Ned. 24. 5. Bink. Pon.
junij	3.6. Binkošti	3. 6. Sv. R. T.

¹⁸ Ročni zapisnik 1905/1906, XII. letnik, Sestavil L. Jelenc, učitelj v Ljubljani.

¹⁹ Ročni katalog za šolsko leto 1925/1926, Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

²⁰ Ročni zapisnik 1905/1906, XII. letnik, Sestavil L. Jelenc, učitelj v Ljubljani.

²¹ Ročni katalog za šolsko leto 1925/1926, Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

	4. 6. Bikoštni ponedeljek 14. 6. S. Reš. Telo 29. 6. Peter in Pavel	10. 6. Srce J. 28. 6. Vidovo, državni praznik
Julij		5. 7. Cir. In Met., šk. sl. ap., drž. praznik
avgust	15. 8. Vnebovz. M. 18. 8. Rojstni dan cesarja	15. 8. Vnebovz. D. M.

Na osnovi teh podatkov ugotavljava, da so praznovali:

- **cerkvene praznike:** božič (od 24. 12. do 1. 1.), veliko noč (aprila) in nekatere druge cerkvene praznike. V Kraljevni SHS so kot državni praznik praznovali tudi dan Cirila in Metoda;²²
- **državne praznike, povezane z vladarji:** v času Avstro-Ogrske so praznovali cesarjev rojstni dan, 18. 8., in rojstni dan cesarice Elizabete, 24. 12. V času Kraljevine SHS so praznovali tri rojstne dneve vladarske družine (kralja Aleksandra, kraljice Marije in kraljeviča Petra);
- **državne praznike, povezane z zgodovinskimi dogodki:** v času Avstro-Ogrske niso praznovali teh dnevov, v času Kraljevine SHS pa sta bila to 1. 12., dan razglasitve zedinjenja ujedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev in 28. 6., dan sprejetja vidovdanske ustave (28. 6.);
- Vidov dan (28. 6.) in dan sv. Ciril in Metoda (5. 7.) nista bila pouka prosta dneva;
- V času Avstro-Ogrske so bile proste vse nedelje in četrtki. Imeli so tudi semestralne in šesttedenske poletne počitnice.

O šolskih praznikih v času Kraljevine SHS sva se pogovorila z našim krajanom, Janezom Pirnatom (90 let), ki se je spomnil še marsičesa zanimivega.

POGOVOR Z JANEZOM PIRNATOM

Dan pogovora: 26. januar 2017

Leto rojstva: 1927

Šolanje v jarški šoli: od 1934 do 1938

Kaj veste o družini Toma Petrovca?

Ko sem jaz začel hoditi v jarško šolo, ga ni bilo več v Jaršah. V šolskem stanovanju je živel takratni šolski upravitelj Ernest Šušteršič z družino. Imel je štiri sinove (Ernesta, Miloša, Mirka in Dušana) ter hčerko Slavico. Tomo Petrovec je takrat z družino že živel v Ljubljani. Spomnim se, da so njegove hčerke vsako leto prihajale v Jarše k moji teti. Teta, ki me je posvojila, je imela mlinarja za moža, Alojza Zalaznika. Petrovčeve hčerke pa so poleti prihajale k nam na počitnice.

Kako ste v jarški šoli praznovali cerkvene in državne praznike?

Vernih duš dan:

Prost dan je bil 1. november, ko je bil praznik vseh svetih, vseh svetnikov, kasneje je bil to dan mrtvih. Vernih duš dan pa je naslednji dan, 2. novembra in ga nismo praznovali.²³

Prvi december, dan razglasitve ujedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev:

²² **Sveti Ciril in Metod** sta bila bizantinska misijonarja iz 9. stoletja, ki sta najbolj znana po pokristjanjevanju Slovanov. Povzeto po: https://sl.wikipedia.org/wiki/Sveti_Ciril_in_Metod (23. 2. 2017).

²³ **Verne duše** (tudi Vernih duš dan, Vseh vernih duš dan, Spomin vseh vernih rajnih je krščanski praznik, ki se obhaja v katoliški Cerkvi 2. novembra v spomin na zveličane člane Cerkve, ki se še očiščujejo v vicah. https://sl.wikipedia.org/wiki/Verne_du%C5%A1e, 1. 2. 2017.

To je bil državni praznik, ki ga ljudje niso praznovali. V šoli pa smo ga. Lahko, da je bil prost dan in smo imeli kakšno proslavo.

Slika 31: Družina kralja Aleksandra I. V zakonu z romunsko princeso Marijo so se rodili trije otroci. Najstarejši je bil prestolonaslednik Peter II. Karađorđević, roj. 6. 9. 1923.²⁴

17. december – rojstni dan njegovega veličanstva kralja Aleksandra I.:

Najbrž je bil prost dan. V šoli smo ga praznovali. Priredili so malo proslave, da so otroci nastopali. Kralj Peter pa je bil takrat še mlad.²⁵

Ravno takrat, leta 1934, ko je bil ubit kralj Aleksander, sem začel hoditi v šolo. Birno pa sem imel, ko sem bil star 10 let.

Božični prazniki:

Prosto je bilo od 24. decembra do 1. januarja. Za božič so bile pa »zimске« počitnice. Takrat smo imeli božičnice in pa tudi božični drevesček. Kapitalisti so dali darila. Iz tovarne Induplati so dali šoli blago, cele bale blaga. V šoli so potem to blago razrezali, da so vsakemu dali nekaj blaga za eno srajco ali za spodnje hlače. Jaz sem bil takrat že od doma, saj me je teta vzela, ko sem bil star eno leto. Mami je to prav prišlo, ker je imela veliko otrok, teti pa tudi, ker sama ni imela otrok. Teta je poskrbela, da sem odrastel, potem pa sem ostal pri njih. Pri nas je oče dobil božičnico samo za enega otroka, čeprav nas je bilo deset. Vsaka družina je dobila nekaj blaga ne glede na to, koliko je bilo otrok pri hiši.

Ali Božička ni bilo?

Božička so tisti čas praznovali vsi gosposki ljudje v Ljubljani, bolj kot Miklavža. Rekli so, da je darila prinesel Božiček. Ta Božiček je bil Jezušček, ki je bil takrat rojen. Doma nam je prinesel darila Miklavž, v šoli pa ne. Učiteljica Angela Janša je v razredu, na odru, postavila božično smrekico. Takrat sta bila v jarški šoli dva razreda, v vsakem nadstropju po eden.

Velikonočne počitnice so bile od srede v velikem tednu do vštetega torka po veliki noči.

²⁴ Peter II. Karađorđević, <https://stareslike.cerknica.org/2014/11/23/1929-beograd-viteski-kralj-aleksander-z-druzino/>, 1. 2. 2017.

²⁵ Kralj Aleksander I. se je rodil 16. decembra 1888 na Cetinju, Črna gora. Med prvo svetovno vojno je bil vrhovni poveljnik srbske vojske. Z njo se je udeležil naporega umika prek Albanije na otok Krf. Kot regent je vodil državo od leta 1918, kralj pa je postal leta 1921. Podpiral je idejo jugoslovanstva, državni centralizem in unitarizem. V letu 1922 se je poročil z romunsko princeso Marijo iz dinastije Hohenzollern-Sigmaringen. Šestega januarja 1929 je izdal razglas, s katerim je ukinil tako imenovano vidovdansko ustavo z dne 28. junija 1921 in razpustil narodno skupščino. Uvedel je šestojanuarsko diktaturo. 3. oktobra 1929 je podpisal Zakon o nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna območja, s katerim je Kraljevino SHS uradno preimenoval v Kraljevino Jugoslavijo. Državo je razdelil na nova upravna območja – banovine. 3. septembra 1931 je izdal oktobrirano ustavo. Njegove načrte za ponovno spremembo režima v demokratični smeri je preprečil atentat, ki ga je oktobra 1934 v Marseillu izvedel makedonski nacionalist Vlado Černozemski s pomočjo hrvaških ustašev. Povzeto po: <https://stareslike.cerknica.org/2014/11/23/1929-beograd-viteski-kralj-aleksander-z-druzino/>, 1. 2. 2017.

Takoj je bilo, ja. Potem so bili pa učitelji že hudi, da jim ur manjka. Krompirjevih počitnic uradno nismo imeli, čeprav so otroci doma pobirali krompir. Za veliko noč se v šoli ni nič posebnega dogajalo. Šli pa smo k procesiji, a ne s šolo, ampak z družino.

Sobota pred in torek po binkoštih:

Ja, to so bile pa prošnje procesije, ko je žito začelo rasti, ko se je začelo delati klasje. To je bilo enkrat maja. Takrat je pa bilo več procesij. Okrog binkošti je bila procesija iz Mengša v Trzin, to je bilo na sredo. V četrtek je bila prošnja procesija iz Mengša v Loko, kjer je tudi cerkev. Zadnja prošnja procesija pa je bila po polju iz Mengša v Groblje. Ko smo bili še otroci, smo šli k procesiji iz Mengša v Groblje. Otroci smo radi hodili. Koles pa takrat še nismo imeli kot danes.

Dan sv. Alojzija:

Sv. Alojzij je bil šolski zavetnik in je bil pouka prost dan. Sveti Alojzij goduje 21. junija. Dobro se spominjam, da sva s stricem Alojzom, možem od tete Pavle, vedno skupaj praznovala. Jaz sem imel god 24. junija na Janeza Krstnika.

Telovska procesija:

Sv. rešnje telo je bilo vedno na četrtek, letos bo 15. junija, tretji četrtek v juniju. Takrat je bila procesija, pa še godba je igrala. Šolski otroci so tudi šli k procesiji. Ta dan ni bilo pouka. Običajno je bila povsod procesija na četrtek, tukaj pa je bilo malo drugače. Procesije na Telovo so bile ob četrtek po farah. Mi pa smo spadali pod mengeško faro. Tako je bila v četrtek procesija v Mengšu, v Grobljah pa je bila prvo nedeljo za četrtkom. Priredili so jo grobeljski misijonarji. Mi k procesiji na Telovo v Mengeš nismo hodili, ker smo imeli tukaj svojo v nedeljo. Če pa si hotel, si lahko šel tudi v Mengeš.

Ali je bil to pouka prost dan?

Nedelja je bila vedno pouka prost dan, v četrtek pa je bil cerkveni praznik, pa je bil zato tudi pouka prost. Mi smo temu prazniku rekli sveto rešnje telo.

28. junij – Vidov dan:

Vidov dan je bil državni praznik. Nadučitelja Toma Petrovca ni bilo več, upravitelj jarške šole je bil takrat Ernest Šušteršič. On pa je zelo spoštoval kralja Aleksandra, ker je bil rezervni oficir. Takrat se je napravil v svojo oficirsko obleko in je šel z nami v cerkev k maši. Vidov dan ni bil dan zmage, takrat so Srbi izgubili bitko s Turki na Kosovem polju. To so praznovali.

Takrat ste imeli konec pouka.

Ja, proti koncu pouka je bilo, seveda. V šoli smo imeli prapor sv. Alojzija, ki je bil zavetnik šolnikov. Lep prapor je bil to in ne vem, kam so ga dali potem po vojni. Ko smo šli k maši v grobeljsko cerkev, je šel prapor z nami v cerkev. Eden od učencev ga je nosil. Šli smo v grobeljsko cerkev, ne v Mengeš. Tukaj je bila podružnica, pa misijonarji so bili v graščini, ki je potem med drugo svetovno vojno zgorela. Ko je graščina pogorela, so jo podrli, niso je popravljali. Zraven je bila tudi misijonska tiskarna, ki je prav tako zgorela takrat, a so jo po vojni misijonarji obnovili tako, da so jo prekrili. Mislili so še kaj delali, ampak strojev jim niso dali nazaj.

Kdo jim je pa vzel tiskarske stroje?

Pobrali so jih že Nemci med vojno. Stroje so odpeljali v Celovec, pa tudi delavci so šli v Celovec delat. Po vojni pa tiskarne ni bilo več.

Ali je bila za Vidov dan samo maša ali tudi procesija?

Za Vidov dan je bila samo maša. Procesije ni bilo, procesija je bila na Telovo.

Ali na Vidov dan ni bilo nobene proslave?

Tudi proslave so bile v šoli. Povedali so, da so takrat Turki napadli Srbijo, da je bila bitka zelo huda. Bilo je veliko Turkov in premalo Srbov. Vidov dan smo praznovali, a otroci nismo nič premišljevali o pomenu praznika. Za nas je bilo pomembno samo, da ni bilo puka, da smo bili doma. S tem smo zaključili šolsko leto. To je bilo za nas najpomembnejše.

Ali se spomnite, kako so izgledale proslave?

Te so bile v razredu, malo smo brali in deklamirali.

Ali so tudi starši prišli?

Če so njihovi otroci nastopali, so lahko prišli tudi starši, če so le imeli čas. Včasih so imeli manj časa, manj so hodili v šolo kot danes.

Prosti so bile nedelje in zapovedani prazniki.

To pa ja.

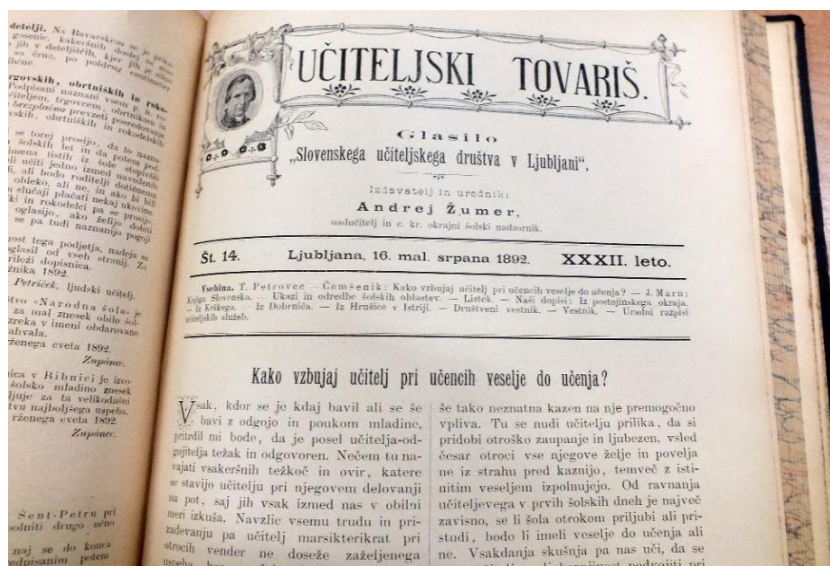
Velike počitnice so bile od 29. junija naprej do 31. avgusta.

Bo držalo.

Najlepša hvala za odgovore.

9 POUČEVANJE IN UČNA NAČELA NADUČITELJA TOMA PETROVCA

Tomo Petrovec je 16. 7. 1892 v Učiteljskem tovarišu objavil prispevek z naslovom »*Kako vzbujaj učitelj pri učencih veselje do pouka?*«. To je edini obsežnejši strokovni prispevek nadučitelja Toma Petrovca o načinu poučevanja, ki sva ga uspela najti v pregledanih Učiteljskih tovariših. Ker odraža njegov odnos do učencev pri poučevanju, je pomemben za razumevanje njegovega pedagoškega dela.

Slika 32: Naslovna stran Učiteljskega tovariša 16. 7. 1892, na kateri je bil objavljen tudi Petrovčev strokovni članek o načinu poučevanja.

»KAKO VZBUJAJ UČITELJ PRI UČENCIH VESELJE DO UČENJA?«²⁶

»Vsak, kdor se je kdaj bavil ali se še bavi z odgojo (op. vzgojo) in poukom mladine, pritrtil mi bode, da je posel učitelja-odgojitelja težak in odgovoren. Nečem tu navajati vsakršnih težkoč (op. težav) in ovir, katere se stavijo učitelju pri njegovemu delovanju na pot, saj jih vsak izmed nas v oblini meri izkuša. Navzlic vsemu trudu in prizadevanju pa učitelj marsikaterikrat pri otrocih vendar ne doseže zaželenega uspeha, kar ga dela zlovoljnega in mu greni poklic. Ako pa se vprašamo, kaj utegne biti temu vzrok, opazimo, da čestokrat ni znal pri učencih vzbuditi prepotrebne veselja do učenja. Kako naj učitelj v tej stvari postopa, pojasniti hočem z nekaterimi besedami. Poglavitna skrb mu bodi:

1. Ljubeznivo ravnanje z otroci.

Posebno naj učitelj s prvenci previdno ravna, kajti vsaka beseda, vsako svarilo, posebno vsaka, sama na sebi še tako neznamna kazen na nje premočno vpliva. Tu se nudi učitelju prilika, da si pridobi otroško zaupanje in ljubezen, vsled česar otroci vse njegove želje in povelja ne iz strahu pred kaznijo, temveč z istinitim (op. resničnim) veseljem izpolnjujejo. Od ravnanja učiteljevega v prvih šolskih dneh je največ zavisno, se li šola otrokom priljubi ali pristudi, bodo li imeli veselje do učenja ali ne. Vsakdanja skušnja pa nas uči, da se mora učiteljeva ljubeznivost podvojiti pri onih nesrečnih bitjih, ki imajo kako duševno ali telesno hibo. Taki učenci mnogo vplivajo na uspeh in napredek pouka, zato naj učitelj posebno na nje pozornost obrača, zato naj skrbi, da si take nesrečneže z ljubeznivostjo pridobi. Že ko prvič prestopi šolski prag, prinese tak otrok navadno obilico bridkih skušenj in spominov s seboj. Zasramovali so ga njegovi vrstniki, celo roditelji se mnogokrat tako izpozabijo, da take malo nadarjene ali telesno pohabljenega otroke prezirajo, ali pa jim vsaj ne izkazujejo jednake ljubezni, kakor njihovim srečnejšim bratcem ali sestricam. Ne moremo se tedaj čuditi, da tak nesrečnež z nekako bojaznijo stopi prvokrat v šolsko sobo. Kakor pa cvetka odpira čašo dobrodejnim žarkom vzhajajočega solnca, tako odpre se tudi srce otroško vsled ljubeznivega ravnanja učiteljevega. Ako pa je učitelj to dosegel, navdajati ga sme zavest, da pri taki mladini njegov trud ne bode zaman. Otroci bodo radi pohajali v šolo ter dobili veselje do učenja, ubogali bodo ne le na besedo, ampak tudi na pogled ljubljenega svojega učitelja. Kdor si je na tak način pridobil srca otroška, stori ž njimi lahko, kar mu drago, kajti oklenejo se ga z vso ljubeznijo, katere je zmožno

²⁶ Tomo Petrovec, Kako vzbujaj učitelj pri učencih veselje do učenja?, Učiteljski tovariš, 16. 7. 1892, 194–195.

njihovo sprejemljivo srce. Varuje naj se pa učitelj tudi, da otroci na njem ne opazijo vsakršnih slabostij in napak, ker le potem imajo potrebno spoštovanje do njega. Otroci so bistroumni opazovalci, predno učitelj ve, opazili so napake njegove in potrebno spoštovanje je izginilo.

2. Stroga nepristranost.

Učitelj naj v pohvali in kaznovanji, kakor tudi pri presojevanji otroških zmožnosti in pridnosti njihove kaže, da je vsem jednako nepristran sodnik; otrok imovitih kakor ubogih, imenitnih kot priprostih (op. preprostih) roditeljev bodi mu enak, vsaj mu je pri vseh v jednaki meri nadomestovati stariše (op. starše). Malokatera reč zmore otroku tako hitro zagreniti veselje do učenja, kakor pristranost učiteljeva. Ne mislimo, da imajo le odrasli čut za osebno čast in pravico, ne, tudi v otroškem srcu ima ista globoke korenine, in gorje onemu, kdor se brezmiselno dotakne tega neprecenljivega zaklada. Da pa more učitelj v tej stvari pravilno postopati, ozirati se mu je tudi na individualnost otroško; resna beseda, za katero se neposlušen otrok niti ne briga, izvabi rahločutnemu solze v oči, raniti ga more v dno srca. Ni pa dobro, da učitelj otroke prepogosto hvali; prijazen pogled, bodreča beseda zadošča, da otrok spozna in ve, kdaj je učitelj ž njim zadovoljen; kmalu spozna, da mu učitelj vidi v srce, in resen, pa ob jednom dobrohoten opomin, prijazen pogled, s katerim kaže učitelj svojo zadovoljnost, pridobiva mu pri otrocih več ugleda in spoštovanja, kot večkratna graja ali gostobesedno hvalisanje.

3. Prepričaj otroke o koristi tega, česar se učé.

Sami po sebi vemo, da se človek rajši uči onih stvari, ki mu pozneje morejo hasniti pri katerikoli priliki; isto je pri učencih. Učitelj kaži jim v živih in resničnih vzgledih, kdaj in kako je koristno temu ali onemu, ako se je marljivo učil, kolikrat pa marsikomu škodovalo, ako potrebnih stvari ni znal. To jih vzpodbuja k marljivosti, da nauk želneje sprejemajo in si ga trdneje vtisnejo v spomin in srce, kajti: »*Exempla trahunt!*« (opomba: Zgledi vlečejo).

4. Učitelj kaži pri pouku vedro lice in veselo srce.

Kako naj se učenec zanima za nauk, ako vidi, da učitelj čmernim licem in nejevoljen poučuje. Res, da ni lahka naloga kazati se otrokom veselega navzlic mnogim težavam in nadlogam, ki jih ima učitelj prenašati, a s samozatajevanjem doseže se tudi to. Ko prestopi učitelj šolski prag, odloži svoje vsakdanje skrbi, svoje čmerne misli in bodi vesel med neskrbno in nedolžno mladino. Ako stopiš pobitega srca in mrkega obraza v veselo družbo, zabava mahoma preneha, vsi prisotni osupnejo. Tako je tudi v šoli. Ako učitelj pride med neskrbne otroke s čmernim obrazom, jih oplašči ter jim pobije srce, da se ga nehoté bojé in tudi nimajo veselja do učenja. To veselje jim pa nadalje budi:

5. Zanimiv pouk.

Učitelj vzbujaj z besedo zanimanje otroško za predmet, ki ga obravnava; da pa mu je to možno, potrebno je pred vsem, da sam kaže zanimanje za stvar, učenci naj mu na obrazu beró, da ga prešinja ljubezen do predavane tvarine. Saj pa to tudi kmalu opazijo; le poglejmo, s kakim zanimanjem slušajo učitelja, opisujočega jim krasoto rodne naše zemlje, govorečega o junacih, ki so proslavili svoje ime v vojnah za cesarja in dom. Tudi najnavadnejša tvarina postane zanimiva, ako jo ume učitelj obravnavati vsestransko. Nikar pa ne misli, da le z novimi rečmi moreš učence pazljive ohraniti in pouk zanimiv storiti. Tudi že znano ima isto moč, le prav je treba obravnavati. Ne podajaj otroku mnogo na jedenkrat, kar pa mu podaš, bodi dobro; novo tvarino zidaj na prej obravnavano, neznano združuj z znanim in pouk je zanimiv. Učitelj tudi sam ne govori preveč, temveč z dobro premišljenimi nalogami in spretnimi vprašanji vzpodbujaj otroke k samostalnemu delovanju; kar sami najdejo, jih dvojno veseli in jim daje zaupanje v lastno moč. Tako učitelj vzbuja moči učenčeve ter mu vabi misel za mislijo iz duše njegove.

Resnica pa je tudi, da marsikateri učenec po svojem izstopu iz šole izgubi mnogo prejšnjega zanimanja in veselja do učenja, a krivde ne moremo v tej zadevi pripisovati niti učitelju, niti učencem, ako pomislimo, da se mora večina izmed njih prežgodaj boriti za

vsakdanji kruh; vendar pa vsaj nekateri ohranijo to veselje še v poznejših letih, prebirajo zabavne in poučne knjige ter s tem dajejo lep vzgled svojim vrstnikom in nekdanjim tovarišem. Ako je učitelj na ta način vcepil mladini veselje do učenja, preverjen bodi, da seme, katero je sejal, ni palo (op. padlo) na kamenita tla, temveč v dobro, rahlo zemljo, kjer bode čvrsto kalilo in veselo rastle, slednjič pa rodilo stoleten sad.

T. Petrovec – Čemšenik.«

Tomo Petrovec je v svojem članku želel mladim učiteljem povedati svoje izkušnje o tem, kako naj pri učencih vzbudijo veselje do učenja. Svoje poudarke je razdelil na pet podpoglavij:

1. o ljubeznivem ravnanju z otroki,
2. o dosledni nepristranskosti,
3. o prepričevanju otrok o koristnosti tega, kar se učijo,
4. o vedrosti in dobrovoljnosti učitelja in
5. o zanimivem pouku.

Glede na načela v učbenikih didaktike avtorjev Poljak, Šilih, Gogala²⁷, ki sva jih uporabila v najinih hipotezah, v besedilu Toma Petrovca prepoznavava naslednja načela

Načelo stvarno-logične pravilnosti poučevanja sva zaznala, ko je napisal, da je treba učno snov obravnavati vsestransko.

Načelo aktivnosti učencev sva zaznala, ko je napisal, da je treba otroke spodbujati k samostojnemu delu in jim dajati zaupanje v lastno moč. To naredi učitelj tako, da učencem postavlja spretno zastavljenimi vprašanji.

Načelo razvojne bližine sva zaznala, ko je napisal, da je treba s prvorojenci še posebej lepo ravnati, da si je pri vseh otrocih treba pridobiti zaupanje in ljubezen. Če učitelj pridobi otroško zaupanje in ljubezen, bodo otroci izpolnjevali vse njegove želje z resničnim veseljem. Pri tistih otrocih, ki imajo kakšno duševno ali telesno hibo, je potrebno učiteljevo ljubeznivost podvojiti. Taki učenci so namreč še posebno občutljivi, ko prestopijo šolski prag, saj so bili zasramovani že s strani vrstnikov in sorojencev, včasih pa celo s strani lastnih staršev. Zaradi tega ti nesrečneži še s posebnim strahom vstopijo v šolo. Če bo učitelj ljubezniv do njih, bodo tudi ti otroci dobili veselje do učenja, učitelja pa bodo ubogali ne le na besedo, ampak že na pogled. Učitelj mora paziti, da otroci ne opazijo njegovih slabosti in napak, da zaradi tega ne izgubijo spoštovanja do njega.

Načelo življenjske bližine sva zaznala, ko je napisal, naj učitelji prepričujejo otroke o koristnosti tistega, kar se učijo. Kažejo naj jim žive in resnične vzglede, kdaj in kako je nekaj koristno.

Načelo doživljanja sva zaznala, ko je zapisal, da je treba učencem vzbujati zanimanje do predavane učne snovi in tudi sam kazati ljubezen in zanimanje za to učno snov. Če učitelja preveva ljubezen do učne snovi, ki jo podaja, se to navdušenje prenese tudi na učence. Če učitelj, na primer, z vso vnemo opisuje lepoto naše rodne zemlje, bo vzbudil domoljubje tudi pri učencih.

Načelo vedrosti sva zaznala, ko je napisal, da mora učitelj, ko pride v šolo, odložiti svoje vsakdanje skrbi in biti vselej vesel med brezkrbno mladino. Če bi učitelj stopil v veselo družbo

²⁷ Učna načela in učne metode, http://www.pef.uni-lj.si/marjanh/didaktika1/nacela_in_%20metode.htm, 20. 10. 2016.

mrkega in žalostnega obraza, bi se zabava v trenutku končala. S svojim mrkim obrazom učence plaši, da se ga bojijo in zato nimajo veselja do učenja.

Načelo trajne prisvojitve gradiva sva zaznala v povezavi z načelom življenjske bližine. Petrovec piše, da si bodo učenci primere iz resničnega življenja trajneje vtisnili v spomin. Obenem je zaključil, da mnogi učenci po koncu šolanja ohranijo veselje do učenja, berejo zabavne in poučne knjige in dajejo lep vzgled svojim vrstnikom. Le tisti, ki se morajo prezigodaj boriti za svoj vsakdanji kruh, včasih izgubijo veliko prejšnjega veselja do učenja.

Načela individualnega in kolektivnega dela v svojem članku ne omenja. To je edino načelo, ki ga v njegovem besedilu ne prepoznavamo.

Poleg omenjenih načel pa je Petrovec omenil nekaj drugih načel.

Načelo nepristranskosti: učitelj mora biti pri pohvali in kaznovanju nepristranski sodnik, enako mora ravnati z otroki iz bogatih kot tudi revnih družin. Do vseh mora biti enak, pri vseh mora v enaki meri nadomeščati starše. Petrovec poudari, da imajo tudi otroci, ne le odrasli, močan čut za osebno spoštovanje in pravico. Vsak otrok ima svojo otroško individualnost. Ni pa dobro, da učitelj otroke prepogosto hvali. Včasih zadošča že prijazen pogled in spodbudna beseda, pa da otrok ve, da je učitelj z njim zadovoljen. Obenem zadostuje dobrohoten opomin. Prijazen pogled, s katerim učitelj pokaže svoje zadovoljstvo, pri otrocih vzbudi več zadovoljstva in spoštovanja, kot večkratna graja ali gostobesedno hvalisanje.

Način poučevanja: Petrovec je poudaril, da je potrebno učno snov obravnavati na pravi način. Učitelj ne sme obravnavati veliko učne snovi naenkrat. Kar pa obravnava, mora biti dobro in jasno razloženo. Pozoren mora biti, da podaja učno snov tako, da bo učenec znanje gradil na že znanem, na že prej osvojenem znanju. Le tako učencem postane pouk zanimiv in učitelju z lahkoto sledijo. Učitelj ne sme govoriti preveč, ampak mora snov podajati z dobro premišljenimi nalogami in vprašanji. S tem spodbuja učence k večji aktivnosti in samostojnem razmišljanju, kar jim daje zaupanje v njihovo lastno moč in znanje. V teh navodilih prepoznavamo načelo postopnosti in načelo podajanja učne snovi od znanega k neznanemu ter od bližnjega k daljnemu.

Na splošno lahko ugotovimo, da je imel Petrovec velik smisel za razumevanje otrok ter za vživljanje v otroško dušo že v tistem času. Posebno dragoceno se nama zdi, da je poudaril, da ima vsak otrok svojo individualnost, osebno dostojanstvo in čut za pravičnost.

10 TOMO PETROVEVC V ZBORNIKU OB 100-LETNICI JARŠKE ŠOLE IN NA SPLETNI STRANI OŠ RODICA

»Tomo Petrovec je bil nadučitelj v jarški šoli 20 let, od 1906 do 1926. Sklepamo lahko, da je bil med učitelji spoštovan strokovnjak, kar kaže tudi njegova funkcija v **okrajnem šolskem svetu**, kjer je bil predstavnik učiteljev praktikov v cesarsko kraljevem okraj svetu šolskega okraja Kamnik ga zasledimo v šolskem letu **1913/1914 kot učitelja veščaka** (RZ, 1913). Leta 1926²⁸ je bila v jarški šoli velika slovesnost, ko mu je kamniški okrajni glavar podelil red sv. Save. Konec avgusta 1926 je bil tedaj 67-letni šolski upravitelj Tomo Petrovec po preteku

²⁸ Glede na objavo v Učiteljskem tovarišu je bilo to leta 1925.

polnih 45 službenih let upokojen. V jarški šoli je učiteljeval in vodil šolo polnih 20 let. Na šolskih naznanilih je podpisan tudi še v šolskem letu 1926/1927, kar pomeni, da je v Jaršah ostal še nekaj časa. Umrli je v Ljubljani 28. maja 1933 v starosti 74 let.«²⁹

»Prvi jarški nadučitelj Tomo Petrovec je bil med učitelji zelo priznan in cenjen. V okrajnem šolskem svetu je deloval kot predstavnik učiteljev praktikov. Leta 1925 je bil odlikovan z redom sv. Save. Ob tej priliki je bila v jarški šoli svečanost, ki sta jo obiskala okrajni glavar in šolski inšpektor.«³⁰

Slika 33: Svečanost leta 1925, ko je bil nadučitelj Petrovec odlikovan z redom sv. Save. V prvi vrsti na sredini sedi nadučitelj Petrovec. Levo od njega sta njegova druga žena Marija in dolgoletna jarška učiteljica Angela Janša. Na Petrovčeni desni sedi kamniški okrajni glavar, poleg njega pa šolski nadzornik iz Kamnika. Na sliki je 85 otrok jarške šole, med katerimi so tudi Petrovčevi otroci (dva sedita spredaj pred njegovo ženo, hčerka je tudi druga učenka z leve). Albina Podlesek iz Zgornjih Jarš, ki je ohranila to fotografijo, stoji levo zadaj za nadučiteljem Petrovcem (z belo pentljo v laseh).³¹

V zborniku je tudi izjava Petrovčeve učenke Albine Podlesek, ki je v jarško šolo začela hoditi leta 1921. Izjava se glasi takole: »Nadučitelj Tomo Petrovec je bil med učitelji zelo priznan in cenjen. Okrog leta 1926 je bil zato odlikovan z redom Sv. Save. Ob tej priliki je bila v jarški šoli svečanost, ki sta jo obiskala okrajni glavar in šolski inšpektor. Takrat sem bila stara 10 let in sem na tej prireditvi tudi nastopala. Kasneje je učitelj Petrovec prišel v našo trafiko v Zgornje Jarše in mi tam dal deset dinarjev, ker sem lepo nastopala. To takrat ni bilo tako malo denarja.«³²

²⁹ Šola ob bregu Mlinščice, zbornik ob 100-letnici javnega šolstva v Jaršah, 1906–2006, Domžale, OŠ Rodica, 2006, str. 56.

³⁰ Spletna stran OŠ Rodica, <http://www.sola-rodica.si/2016/07/19/jarska-sola-v-casu-prve-jugoslavije/>, 20. 11. 2016.

³¹ Slika iz šolskega arhiva.

³² Spominjajo se ..., Albina Podlesek, Šola ob bregu Mlinščice, zbornik ob 100-letnici javnega šolstva v Jaršah, 2006, str. 79.

V zvezi s tem dogodkom sva pridobila tudi ustni vir. Dogodek je opisal Anton Košenina (roj. 1952) iz Zgornjih Jarš.

Najprej bi se spomnili Albine Zor, por. Podlessek – in njenega pripovedovanja o prvem jarškem nadučitelju Tomu Petrovcu. Kdaj se je Albina rodila in kdaj je umrla?

Rodila se je marca 1915, umrla pa je okoli leta 2008. Pokopana je v Mengšu. V Zgornjih Jaršah, na njenem domu sedaj živi njen sin Peter.

Kaj je Albina pripovedovala o svojemu učitelju Petrovcu? Kakšen je bil?

Petrovec je bil dobrosrčen. Pri Zorovih, kjer je bila Albina doma, je mama imela trafiko. V bližini, na sosednjemu vogalu, pri Kosmu, pa so imeli gostilno. Petrovec se je pogosto pri trafiki ustavil, da si je kupil cigarete, potem pa je šel včasih še na kakšen kozarček v gostilno. Albina je na prireditvi njemu v čast, ko je dobil priznanje sv. Save, recitirala eno pesmico. Ko je Petrovec prišel k njeni mami v trafiko, je Albini dal 10 dinarjev kot nagrado, ker je tako lepo recitirala pesmico ob slovesnosti. To si je za vedno zapomnila.

Ali je Albina pripovedovala še o kakšnih dogodkih iz časa Toma Petrovca?

Ne, drugega se ne spomnim. Ko smo v Zgornjih Jaršah odkrivali spomenik Petru Majdiču, je bila oblečena v staro mestno nošo s pečo na glavi. Takrat me je prosila, naj ji prinesem slike s prireditve ob 100-letnici jarške šole. Njen sošolec Vinko Lipovec, ki ima rojstni dan 22. januarja, pa bo letos star 102 leti.³³ Živi v Ameriki, njena nečakinja Marjeta Novak Kocijančič pa v Spodnjih Jaršah.

11 TOMO PETROVEC V DRUGIH DOKUMENTIH

V knjigi Janka Orožna z naslovom *Zgodovina Zagorja ob Savi o Petrovcu* najdemo naslednji zapis: »Dne **1. februarja 1883** je nastopil službo učitelj Tomaž Petrovec, ki je ostal na Čemšeniku **do 20. oktobra 1900**, ko je odšel **za nadučitelja v Polhov Gradec**. Imeli so ga radi. Tudi med poklicnimi tovariši je bil zelo cenjen, saj so ga **leta 1893/94 izvolili za svojega zastopnika v okrajnem šolskem svetu.**«³⁴

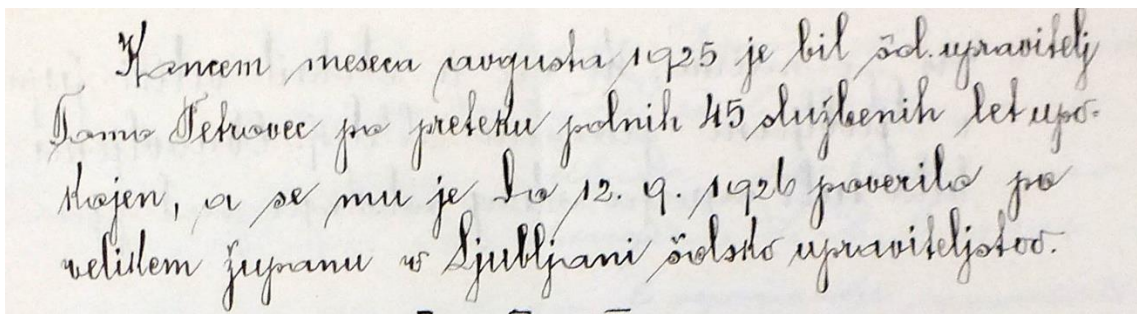
³³ Vinko Lipovec je na skupinski sliki iz leta 1925 v tretji vrsti, prvi deček z leve.

³⁴ Janko Orožen: *Zgodovina Zagorja ob Savi*, Občinska konferenca SZDL, 1980, stran 283 (posredovala Marija Kolenc). Iz ročnih zapisnikov je razvidno, da je bil zastopnik učiteljev v okrajnem šolskem svetu že v šolskem letu 1892/1893.

Ernest Šušteršič: Zgodovina Državne osnovne šole v Jaršah

Poročilo, ki ga hrani Slovenski šolski muzej, je brez datuma, vemo pa, da je Ernest Šušteršič vodil jarško šolo v času od 1926 do 1936. Glede na to, da v poročilu omenja, da je bil v šolskem letu 1927/1928 preurejen šolski vrt, je poročilo verjetno nastalo v letu 1928 ali kasneje.

Šolski upravitelj Ernest Šušteršič je v poročilu zapisal: »Z dekretom deželnega šolskega sveta v Ljubljani od dne 3. avgusta 1906 šte. 3984 je bil imenovan za nadučitelja nove šole Tomo Petrovec, dotedaj nadučitelj v Polhovem Gradcu, za učiteljico pa Angela Janša, dotedaj šolska voditeljica v Iški vasi.«³⁵

Slika 34: Del poročila o zgodovini jarške šole, kjer Ernest Šušteršič drugič omenja Toma Petrovca.

»Koncem meseca avgusta 1925 je bil šolski upravitelj Tomo Petrovec po preteku polnih 45 službenih let upokojen, a se mu je do **12. 9. 1926** poverilo po velikem županu v Ljubljani šolsko upraviteljstvo. /.../ Z dekretom ministrstva prosvete O. N. br. 10385 od dne 10. avgusta 1926 je bil imenovan s kraljevim ukazom za začasnega šolskega upravitelja v Jaršah Ernest Šušteršič, dotedaj učitelj na osnovni šoli v Kočevju, ki je postal z dekretom imenovanega ministrstva O. N. Br. 36419 od dne 29. maja 1927 s kraljevim ukazom stalni šol. upravitelj v Jaršah.«³⁶ Glede na ta zapis lahko sklepava, da je Tomo Petrovec zapustil učiteljsko stanovanje v jarški šoli **septembra 1926**, tik pred prihodom svojega naslednika, Ernesta Šušteršiča.

K poročilu Ernesta Šušteršiča, ki ga hrani Slovenski šolski muzej, je Viljem Rožič napisal naslednji pripis: »V šolskem letu 1931/1932 je dobila bivša občina Jarše električno razsvetljavo in z njo ob enem tudi šola in obe učiteljski stanovanji. Dne **28. maja 1933**, je umrl v Ljubljani. Tomo Petrovec, bivši tukajšnji šolski upravitelj, ki je deloval na šoli 20 let.«³⁷

12 TOMO PETROVEC IN DOMŽALSKI SOKOLI

»Sokolsko društvo v Domžalah. Ustanovljeno je bilo **26. dec. 1905**.«³⁸ Pri ustanovitvi Toma Petrovca še ni bilo pri Sokolih, saj se je v jarško šolo naselil konec avgusta 1906. Takoj po priselitvi se je aktivno vključil v delovanje domžalskega Sokola. Že leta 1906 je bil izvoljen v odbor za gradnjo Sokolskega doma.³⁹

³⁵ Ernest Šušteršič, Zgodovina Državne osnovne šole v Jaršah, brez datuma, arhiv Slovenskega šolskega muzeja.

³⁶ Ernest Šušteršič, Zgodovina Državne osnovne šole v Jaršah, brez datuma, arhiv Slovenskega šolskega muzeja.

³⁷ Viljem Rožič, šolski upravitelj, pripis k poročilu Ernesta Šušteršiča, Zgodovina Državne osnovne šole v Jaršah, brez datuma, hrani Slovenski šolski muzej.

³⁸ Sokolsko društvo v Domžalah, Franc Bernik: Zgodovina fare Domžale, Groblje, 1939, 212-215. Dostopna na http://www.knjiznica-domzale.si/Portals/0/Dokumenti/monografske_publicacije/zgodovina_2.pdf, 8. 12. 2016.

³⁹ Stane Stražar, Domžale, mesto pod Goričico, Škocjan pri Domžalah, Obor pri Kulturnem društvu Miran Jarc, 1999, str. 257-259.

Slika 35: »Gradbeni odbor za gradnjo Sokolskega doma v Domžalah leta 1906: sedijo od leve proti desni: učitelj Tomo Petrovec, Franc Ravnikar, Anton Skok, Franc Kuhar; stojijo v drugi vrsti od leve proti desni: Franc Majzelj, načelnik društva; Milan Jenčič, Ignac Javoršek, Josip Adamič, Andrej Slokar, prvi starosta društva.«⁴⁰

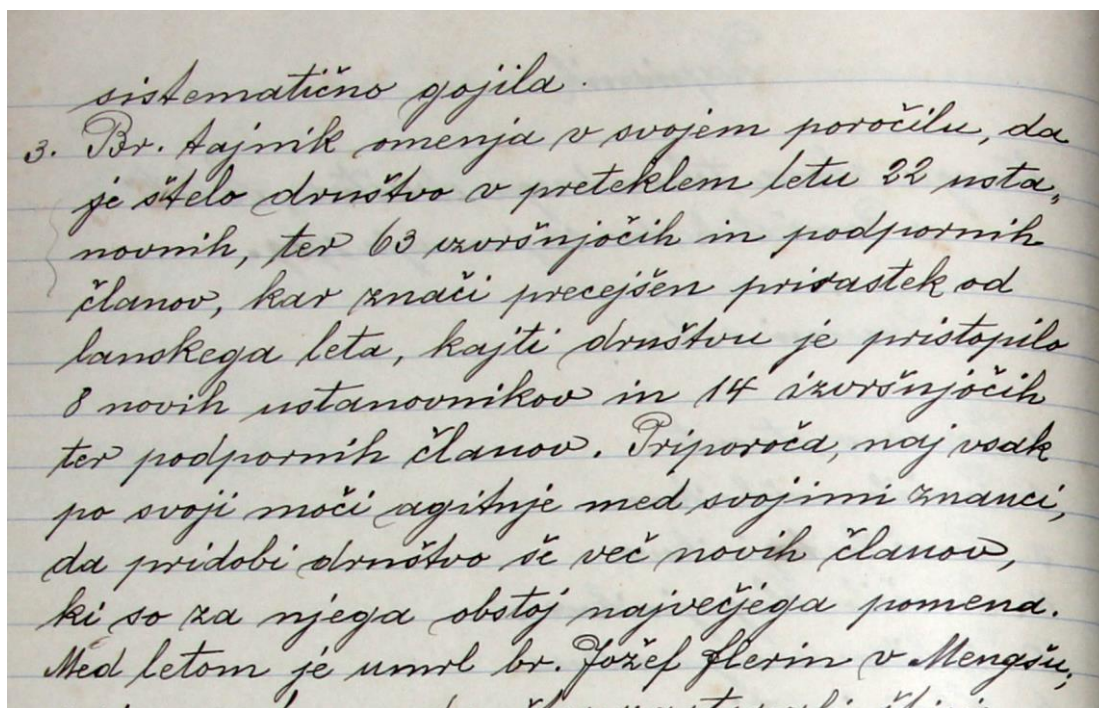
Sklepava, da je bil izvoljen istočasno kot v gradbeni odbor tudi v upravni odbor društva. Glede na zapisnike, ki jih v svojem arhivu hrani upokojeni novinar, g. Matjaž Brojan, pa lahko ugotoviva naslednje:

Preglednica 7: Pomembne funkcije Toma Petrovca v domžalskem Sokolskem društvu

<i>Datum</i>	<i>Funkcija v domžalskem Sokolskem društvu</i>
8. 1. 1909 do 3. 3. 1912	bil je tajnik društva, zapisnikar
3. 3. 1912 do 15. 2. 1914	izvoljen je bil v 8-članski upravni odbor
36. 9. 1912 do 7. 3. 1913	bil je začasni tajnik, zapisnikar
15. 2. 1914 do 6. 1. 1923	na vsakoletnem občnem zboru je bil izvoljen za podstarosto (med prvo svetovno vojno društvo ni delovalo)
16. 2. 1919	izvoljen je bil tudi za delegata na župnem občnem zboru in za slovensko Sokolsko zvezo
6. 1. 1923 do 12. 1. 1924	izvoljen je bil za starosto ; staroste so bili najbolj spoštovani člani društva, vodili so tudi vse seje in občne zборе. 6. 1. 1924 je bil drugič izvoljen za starosto, na izrednem občnem zboru 6 dni kasneje pa so bile ponovne volitve, na katerih so izvolili nov odbor, v katerem ni bilo več Toma Petrovca).

Na začetku vsakega leta so priredili občni zbor, na katerem so volili: starosta, podstarosta, načelnika, osem odbornikov in dva namestnika. Na občnem zboru so starosta, tajnik, blagajnik, načelnik, predsednik kulturnega prosvetnega oddelka in gospodar podali svoja poročila.

⁴⁰ Matjaž Brojan, Janez Bizjak, Domžalska stoletna športna sled, 100 let Sokolskega društva in TVD Partizan v Domžalah, Domžale, TVD Partizan, 2005, str. 15.

Slika 36: Rokopis Toma Petrovca iz časa, ko je bil zapisnikar društva. Tajnikovo poročilo na občnem zboru 23. 1. 1910 (arhiv Matjaža Brojana).

Na občnem zboru 3. 3. 1912 je Tomo Petrovec kot tajnik takole začel svoje poročanje: »*Bratje Sokoli! Pravkar ste čuli poročilo o izrednem občnem zboru, ki se je vršil dne 10. julija pr. l. Komaj osem mesecev preteklo je od takrat do danes, vendar moremo zabeležiti v tej kratki dobi živahno društveno delovanje. Omenim naj predvsem slavnostne otvoritve Sokolskega doma dne 6. avgusta 1911. Ne mislim poročati podrobnosti o tej slavnosti, vsaj nam je pač še vsem v živem spominu. Poudarjam le dejstvo, da je ogromna udeležba bratov Sokolov, ki so prihiteli povelečat ta naš narodni praznik iz vseh slovenskih pokrajin, kakor tudi navzočnost drugih udeležencev iz vseh slojev, pokazala, kolika važnost se polaga na narodno ogrožene Domžale in kako velike simpatije uživa naše društvo pri narodno čutečih Slovencih. Odbor je v zvezi z veselničnim odsekom storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da se je slavnost izvršila čim imponantneje in opravičeno lahko trdim, da ostane ta dan zapisan z zlatimi pismeni v povestnici našega društva. ...*«

Slika 37: Sokolski dom v Domžalah je bil med najlepšimi stavbami daleč naokoli.⁴¹

⁴¹ Sokolski dom v Domžalah je bil med najlepšimi stavbami daleč naokoli, Domžalec.si, zgodovina, dostopno na <http://www.domzalec.si/sokolski-dom-v-domzalah-je-bil-med-najlepsimi-stavbami-dalec-naokoli>, 12. 1. 2017.

Seja se zaključiti ob 1/2 23 uri -
 Grgjan Krupotić
 T.č. tajnik. -
 T. Petrovec
 T.č. starosta

Slika 38: Podpis Toma Petrovca kot staroste, zapisnik z dne 25. maja 1923 (arhiv Matjaža Brojana).

Volitev novega odbora se vrši po listkih. Kandidaturja sta: brat Rudolf Fej ah ter brat Janko Müller
 Predlagana je bila slednja lista, ter je dobila pl. glasove
 starosti. br. Tomo Petrovec 16 glasov
 p. starosti br. Grgjan Krupotić 16 " + 2 = 18
 nasčelnik br. Jošperin Toičko 16 " + 16 = 32
 odborniki: sestra Vika Czermak 16 glasov

Slika 39: Zadnja izvolitev Toma Petrovca za starosta na občnem zboru 6. januarja 1924. Šest dni kasneje so sklicali nov občni zbor in izvolili druge člane društvenega odbora (arhiv Matjaža Brojana).

Na občnem zboru 6. 1. 1924 je Tomo Petrovec kot starosta Sokolov podal naslednje poročilo: »V baš minulem letu je prestalo naše društvo težko krizo, kar vam bo pojasnilo deloma tajnikovo, deloma načelnikovo poročilo. Nasprotniki naše organizacije so bili prav pridno na delu, da čim več sposobnih mladih mož odtegnejo Sokolu. Ta kriza pa se ni pojavila le v Domžalah, marveč je zadela Sokolska društva sploh. Vzroki, iz katerih je nastala ta splošna kriza v Sokolstvu, so:

- 1) nedostajanje smisla za dolžnost,
- 2) naš narod ima premalo smisla za Sokolstvo, Sokoli pa premalo smisla za svojo dolžnost, ker se v tem vidi, da neradi sprejemajo odgovornejša in težja mesta v organizaciji. poročila zaveznih funkcionarjev so polna tozadevnih pritožb,
- 3) medsebojno nepoznavanje.

Za nas, Sokole v Jugoslaviji, je Sokolska ideja ona skupna plemenita težnja, v kateri smo se našli. Ali to ni šlo tako lahko, kot bi bilo želeti. – Cilj nam je bil eden, a složni nismo bili v metodah. Preboleti smo morali vsled tega težko otroško bolezen, a v tolažbo nam bodi, da danes smo že izven te krize, to nam potrdijo skupščine naše organizacije v letu 1923. Vse so se vršile v starem razpravljanju, s katerih so odšli udeleženci polni prepričanja v boljšo bodočnost. Mnogo je pripomoglo k medsebojnem spoznavanju vsesokolski zlet⁴² l. 1922. Do končnega spoznavanja bodo mnogo pripomogli medsebojni poseti (op. obiski), javni nastopi, naše zavezno glasilo, kakor tudi dobra volja bratov in sester, katerih dolžnost je, da to svoje spoznanje tolmačijo drugim. To spoznanje je neobhodno potrebno za naše nadaljnje delo. Zdravo.«

⁴² Opomba: srečanje.

Sokoli: Njihovo geslo je bilo: *Ne koristi, ne slave!*

Slika 40: Geslo Sokolov se je glasilo: *Ne koristi, ne slave!* (Matjaž Brojan, Janez Bizjak, Domžalska stoletna športna sled, Domžale, TVD Partizan, 2005, str. 11).

O kraju bivanja Petrovčeve družine po odhodu iz Jarš nimava podatkov. Da je imel težave pri iskanju stanovanja, omenja tudi mengeška župnijska kronika. Zanesljivo je, da je bil **do 12. 9. 1926** še šolski upravitelj jarške šole, kakor v poročilu navaja njegov naslednik Ernest Šušteršič. Janez Pirnat iz Spodnjih Jarš je povedal, da se je šolski upravitelj Ernest Šušteršič v jarško šolo naselil z vso družino, z ženo in petimi otroki. Po navedbah Matjaža Brojana v Slamniku leta 2005 se je Tomo Petrovec **leta 1930** preselil v Ljubljano.

»V letu 1930 se je iz Domžal odselil Tomo Petrovec, ki je bil član domžalskega Sokola skoraj čisto od samega začetka. Tomo Petrovec je bil nadučitelj v Jaršah, pri Sokolu pa je pomenil vsestransko prizadevnega človeka. Bil je **tajnik, zapisnikar, predavatelj, podstarosta in starosta**. S svojim delom je zaznamoval društvo od leta 1906 naprej. Njegovi zapiski so v veliki meri tudi temelj raziskav o delu društva in osnova pričujočega podlistka. Ko se je Petrovec poslavljajal iz Domžal, so mu člani pripravili lepo slovo, zahvalili so se mu za vneto delovanje v društvu ter **izrekli svoje in župno priznanje**. Petrovec jim je v poslovitvenem govoru zatrdil, da je svoje delo vršil po svojih močeh, tako dobro, kar se je le dalo. Želel je delati dobro, mnogim ni mogel ustreči. Novemu starosti, Egidiju Šetini, je zaželel vso srečo.«⁴³

13 SMRT IN GROB TOMA PETROVCA

Upokojeni Tomo Petrovec je umrl v nedeljo, 28. maja 1933, v splošni bolnici v Ljubljani, star 73 let. Učiteljski tovariš je 8. 6. 1933 na 2. strani objavil naslednjo osmrtnico.

⁴³ Matjaž Brojan, 100 let Sokola v Domžalah, Slamnik, št. 7, 20. 5. 2005, str. 13.

† Tomo Petrovec

V nedeljo dne 28. maja je nenadoma umrl v splošni bolnici. Krepak in čvrst, kakor je bil vse svoje življenje, ni mogel kljubovati opasnemu tifuzu. Zrušil se je v 74. tem letu in v torek smo ga spremili k večnemu počitku. Tovariši od blizu in daleč so mu izkazali zadnjo čast. Njihov mogočni zbor mu je zapel zadnjo pesem. Društveni predsednik g. Arrigler Anton se je v imenu učiteljstva v ganljivem in jedrnatem govoru poslovil. V imenu Domžalskega »Sokola« pa je govoril društveni tajnik.

Tomo Petrovec je bil rojen leta 1859 v Polhovem Gradcu. Svoje prvo službeno mesto je nastopil v daljnem Čemšeniku pri Zagorju ob Savi. Tam si je ustanovil svoj dom, v katerem ni bil dolgo srečen, ker mu je po nekaj letih umrla zakonska družica. Kljub temu je

vztrajal na svojem službenem mestu polnih 20 let. Ugled in spoštovanje, ki ga je užival pokojnik med Čemšeničani, katerim je vzgojil domala en rod, pričata o njegovi močni osebnosti. Iz Čemšenika se je preselil v Polhov Gradec ter v tem svojem rojstnem kraju služboval 6 let, nakar je nastopil nadučiteljsko mesto v Jaršah pri Domžalah, kjer je deloval polnih 20 let. Bil je mož jeklene volje, kremenitega značaja, zaveden in napreden narodnjak, ki je imel jasen pogled, poln upov v lepšo jugoslovansko bodočnost še v onih časih, ko se je o jugoslovenstvu govorilo kot o veleizdajstvu. Njegovo učiteljevanje spada v dobo, ki je bila polna političnih in narodnih bojev za vpliv moči nad učiteljskim stanom. Vestno izpolnjevanje službenih in stanovskih dolžnosti in njegove prirodne vrline so ga usposobile, da je leta 1913 postal predsednik kamniškega učiteljskega društva, katero je kot predsednik vodil do svoje upokojitve polnih 15 let. Kot društveni predsednik je bil tudi član okrajnega šolskega odbora, kjer je z vso svojo sposobnostjo deloval v prid šolstva, zlasti pa svojih tovarišev, ki se ga bodo s hvaležnostjo spominjali.

Poleg šole je posvetil vse svoje moči »Sokolu«. S prihodom v Jarše je postal član domžalskega »Sokola«, ki je bil dobrega pol leta prej ustanovljen. V njem je deloval leta in leta kot tajnik. Z društvom vred je preživljal vse težave, ki so nastale kmalu po ustanovitvi, posebno pa ob graditvi sokolskega doma in med svetovno vojno. Preživel je vstajenje društva leta 1918, dočakal, da je bil plačan dom in razvit društveni prapor. Zgodovina domžalskega »Sokola« je v tesni zvezi z delom rajnega Toma, ki je bil društvu tajnik, kasneje podstarosta nazadnje pa starosta. Za svoje vestno delovanje na prosvetnem polju je bil kot šolnik odlikovan z redom sv. Save V. stopnje.

Mož, ki je imel pogum pred 27 timi leti kot učitelj javno nastopati v sokolskem kroju in delovati pri »Sokolu«, je zaslužil, da se ga spominjamo s spoštovanjem.

Ohranimo ga v lepem spominu!

—ec.

A Širok:

Pri Bogomiru Magajni

Hočeš dobiti Magajno, ne išči ga doma. Če ga ni v Unionski kavarni, ga najdeš v nebotičniku, včasih prav v najvišjem nadstropju. In tam sem ga tudi iskal. Skozi pisano množico nedeljske gneče mi je kazal pot njegov veseli smeh.

Magajna je prav za prav sinonim za veselje, razpoloženje, za smeh in pesem. Jutra prespi in šele zvečer zaživi. Ko zaslišiš njegov »Večerni zvon« in »Pesem dvanajstih razbojnikov«, veš da je v ekstazi.

Takrat še ni prepeval; sedel je s prijateljem in čakal vesele družbe. Ko sem mu

Slika 41: Osmrtnica ob smrti Toma Petrovca, objavljena v Učiteljskemu tovarišu 8. 6. 1933.⁴⁴

»V nedeljo dne **28. maja** je nenadoma umrl v splošni bolnici. Krepak in čvrst, kakor je bil vse svoje življenje, ni mogel kljubovati opasnemu **tifusu**. Zrušil se je v 74. tem letu in v torek smo ga spremili k večnemu počitku. Tovariši od blizu in daleč so mu izkazali zadnjo čast. Njihov mogočni zbor mu je zapel zadnjo pesem, društveni predsednik **g. Arrigler Anton** se je v imenu učiteljstva v ganljivem in jedrnatem govoru poslovil. V imenu domžalskega »Sokola« pa je govoril društveni tajnik.

Tomo Petrovec je bil **rojen leta 1859** v Polhovem Gradcu. Svoje prvo službeno mesto je nastopil v daljnem **Čemšeniku pri Zagorju ob Savi**. Tam si je ustanovil svoj dom, v katerem ni bil dolgo srečen, ker mu je po nekaj letih umrla zakonska družica. Kljub temu je vztrajal na svojem službenem mestu polnih **20 let**. Ugled in spoštovanje, ki ga je užival pokojnik med Čemšeničani, katerim je vzgojil domala en rod, pričata o njegovi močni osebnosti. Iz Čemšenika se je preselil v **Polhov Gradec** ter v tem svojem rojstnem kraju služboval **6 let**, nakar je nastopil **nadučiteljsko mesto v Jaršah pri Domžalah**, kjer je deloval polnih **20 let**. **Bil je mož jeklene volje, kremenitega značaja, zaveden in napreden narodnjak**, ki je imel jasen pogled, poln upov v lepšo jugoslovansko bodočnost še v onih časih, ko se je o jugoslovenstvu govorilo kot o veleizdajstvu. Njegovo učiteljevanje spada v dobo, ki je bila polna političnih in narodnih bojev za vpliv moči nad učiteljskim stanom. Vestno izpolnjevanje službenih in stanovskih dolžnosti in njegove prirodne vrline so ga usposobile, da je **leta 1913 postal predsednik kamniškega učiteljskega društva**, katero je kot predsednik vodil do svoje upokojitve polnih **15 let**. Kot društveni predsednik je bil tudi **član okrajnega šolskega odbora**, kjer je z vso svojo sposobnostjo deloval v prid šolstva, zlasti pa svojih tovarišev, ki se ga bodo s hvaležnostjo spominjali.

Poleg šole je posvetil vse svoje moči »Sokolu«. S prihodom v Jarše je postal **član domžalskega »Sokola«**, ki je bil dobrega pol leta prej ustanovljen. V njem je deloval leta in leta kot **tajnik**. Z društvom vred je preživljal vse težave, ki so nastale kmalu po ustanovitvi, posebno pa ob graditvi Sokolskega doma in med svetovno vojno. Preživel je vstajenje društva leta **1918**,

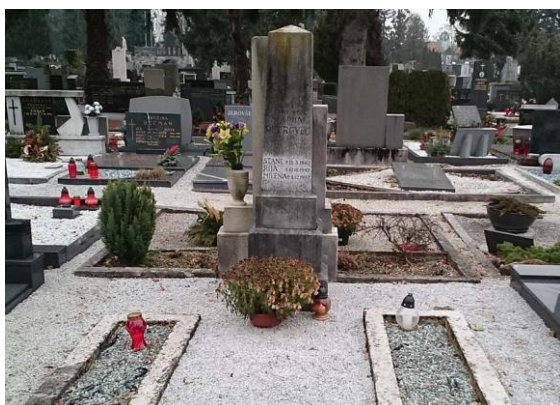
⁴⁴ Tomo Petrovec, Učiteljski tovariš šte. 41, letnik LXXIII, šolsko leto 1932/1933, 8. 6. 1933, str. 2.

dočakal, da je bil plačan dom in razvit društveni prapor. Zgodovina domžalskega »Sokola" je v tesni zvezi z delom rajnega Toma, ki je bil društvu tajnik, kasneje **podstarosta**, nazadnje pa **starosta**. Za svoje vestno delovanje na prosvetnem polju je bil kot šolnik **odlikovan z redom sv. Save V. stopnje**.

Mož, ki je imel pogum pred 27-timi leti kot učitelj javno nastopati v sokolskem kroju⁴⁵ in delovati pri »Sokolu«, je zaslužil, da se ga spominjamo s spoštovanjem. Ohranimo ga v lepem spominu!⁴⁶

Spomenik Toma Petrovca v Ljubljani

Tomo Petrovec je pokopan na ljubljanskih Žalah. Njegovo ime je na spomeniku že slabo vidno. Nekoliko bolje so na spomeniku vidna imena njegove druge žene Marije in otrok.

Sliki 42 in 43: Petrovčev grob na ljubljanskih Žalah (fotografiji Marije Kolenc).

14 SKLEPNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE HIPOTEZ

Glede na podatke, ki sva jih v tej raziskovalni nalogi uspela zbrati, povzemava nekaj glavnih ugotovitev:

- Tomo Petrovec se je rodil 19. decembra 1859 v Srednji vasi pri Polhovem Gradcu.
- Leta 1866 je začel obiskovati ljubljansko normalko, ki jo je končal štiri leta kasneje.
- Leta 1871 je nadaljeval šolanje na nižji gimnaziji.
- Leta 1876 je začel s šolanjem na učiteljski šoli v Ljubljani, ki ga je zaključil 14. julija 1880.
- Jeseni 1880 je bil pomožni učitelj v Šentgotardu pri Trojanah, od 9. decembra 1880 pa je bil nadomestni učitelj v Šentgotardu in začasn učitelj v Čemšeniku.
- 26. novembra 1883 se je poročil z Marijo Kolenc, s katero je imel štiri otroke. Na porodu četrtega otroka februarja 1988 mu je žena umrla.
- 20. aprila 1885 je opravil »sposobnostni« učiteljski izpit in tako postal stalni učitelj v Čemšeniku (29. 9. 1885).
- Avgusta 1887 se je udeležil kmetijskega nadaljevalnega tečaja v Novem mestu.
- Bil je sodelavec časopisa Učiteljski tovariš. Na seznamu sodelavcev je v letih od 1890 do 1894, za ostala leta pa seznam v Učiteljskih tovariših ni bil objavljen.

⁴⁵ Opomba: v sokolski uniformi, obleki.

⁴⁶ Objavljeno v Učiteljskem tovarišu, štev. 41, letnik LXXIII, 8. 6. 1933, str. 2.

- Leta 1892 je postal zastopnik učiteljstva v C. kr. Okrajnem šolskem svetu v Kamniku. To funkcijo je opravljal do premestitve v šolski okraj Ljubljana okolica, leta 1900.
- 25. novembra 1898 mu je Okrajni šolski svet podelil pohvalno priznanje za odlične didaktične in pedagoške uspehe ter za vzorno vodstvo šole.
- 22. novembra 1900 je bil imenovan za nadučitelja v Polhovem Gradcu.
- Avgusta 1906 je prevzel delovno mesto nadučitelja v novi šoli v Jaršah pri Domžalah.
- Takoj, ko je prišel v Jarše, se je priključil domžalskemu Sokolskemu društvu in bil izvoljen v odbor za gradnjo Sokolskega doma, bil je tudi tajnik društva, pisal je zapisnike Sokolskega odbora.
- 24. 10. 1907 je bila na Petrovčevo pobudo z odlokom deželne vlade obnovljena Ciril Metodova družba za Brdo. V naslednjih letih je sodeloval pri ustanovitvi podružnic Ciril Metodove družbe za Motnik, Špitalič, Trojane in Mengeš.
- 10. maja 1912 je bil izvoljen v odbor kamniškega učiteljskega društva in za delegata zborovanje zveze učiteljskih društev. Od leta 1913 do upokojitve je bil predsednik kamniškega učiteljskega društva ter zastopnik učiteljstva v kamniškem okrajnem šolskem svetu.
- Leta 1916 se je poročil z Marijo Burkeljca, s katero je imel pet otrok. Dva izmed njih, hčerka Ema in sin Ciril, sta postala učitelja.
- Leta 1914 je bil izvoljen za podstarosto Sokolskega društva. Na vsakoletnem občnem zboru društva je bil ponovno izvoljen za podstarosto, do leta 1923, ko ni bil več izvoljen za starosto Sokolskega društva.
- Januarja 1925 je bila v Učiteljskem tovarišu objava, da je za svojo pedagoško delo odlikovan z redom sv. Save V. razreda. Priznanje mu je na posebni slovesnosti pred jarško šolo podelil kamniški okrajni glavar.
- Avgusta 1925, po dopolnitvi 45 let delovne dobe, bi se lahko upokojil. Ker pa ni našel stanovanja, je vodenje jarške šole podaljšal še do 12. septembra 1926.
- Leta 1930 se je preselil v Ljubljano. Sokolsko društvo mu je ob slovesu za njegovo predano delo izreklo društveno in župno priznanje.
- Umril je 28. maja 1933 zaradi tifusa. Pokopan je na ljubljanskih Žalah.

Podrobnejše življenje Toma Petrovca prikazuje spodnja preglednica.

Preglednica 8: Pomembni mejniki, dogodki in funkcije v življenju Toma Petrovca

<i>Leto</i>	<i>Starost</i>	<i>Dogodki</i>
1859	0	19. decembra je bil rojen v Srednji vasi 12 pri Polhovem Gradcu.
1866	7	V obdobju od 1866 do 1867 je obiskoval ljubljansko normalno šolo.
1871	12	V obdobju od 1867 do 1871 je obiskoval nižjo (spodnjo) gimnazijo.
1876	17	V obdobju od 1876 do 1880 se je šolal na učiteljski šoli v Ljubljani.
1880	21	29. novembra je dobil dekret za učitelja v Šentgotardu in v Čemšeniku.
1881	22	27. januarja je bil imenovan za začasnega učitelja v Čemšeniku.
1883	24	26. novembra se je poročil z Marijo Kolenc.
1884	25	7. marca se je rodila hči Ema.
		20. aprila je opravil sposobnostni učiteljski izpit.
1885	26	30. aprila se je rodil sin Stanislav. 29. septembra je dobil dekret za stalnega učitelja v Čemšeniku.
1886	27	4. julija se je rodil sin Ciril.
1887	28	7. do 27. avgusta se je udeležil kmetijskega nadaljevalnega tečaja (na deželni kmetijski, vinarski, sadjarski in poljedelski šoli) v Novem mestu.
1888	29	9. februarja se je rodila hčerka Ana, na porodu je umrla žena Marija Kolenc.

1890	31	V obdobju od 1890 do 1894 je bil sodelavec časopisa Učiteljski tovariš (za ostala leta ni podatkov).
1892	33	Postal je zastopnik učiteljstva v C. kr. Okrajnem šolskem svetu (Šol. okraj Kamnik), kar je ostal do leta 1900.
1898	39	25. novembra mu je Okrajni šolski svet Kamnik podelil pohvalno priznanje za odlične didaktične in pedagoške uspehe ter za vzorno vodstvo šole.
1900	41	22. septembra je bil imenovan za nadučitelja v Polhovem Gradcu. Službo je natopil 20. oktobra.
1906	47	30. avgusta je prevzel mesto nadučitelja v novozgrajeni šoli v Jaršah. Pridružil se je domžalskemu Sokolskemu društvu in bil izvoljen v gradbeni odbor za gradnjo Sokolskega doma. Bil je izvoljen za tajnika društva, pisal je vse zapisnike obora do marca 1912.
1907	48	Na Petrovčevo pobudo je župan Tič sklical sestanek posestnikov iz Jarš, na katerem je Peter Majdič odpisal vse dolgove zaradi izgradnje nove šole. Ob slavnostnem odprtju spominske plošče se je v imenu mladine zahvalil dobrotniku Majdiču za izgradnjo nove šole. Na Petrovčevo pobudo je bila na Brdu obnovljena Ciril-Methodova družba. (z odlokom deželne vlade 24. oktobra).
1908	49	Med počitnicami je namesto sina Cirila, ki je bil bolan, prevzel pouk na Muti. Oktobra je v Celovcu umrl njegov sin Stanislav. Sodeloval je pri ustanovitvi podružnice Ciril-Methodove družbe za Motnik in Špitalič (z govori sta sodelovala oba Petrovca, oče in sin Ciril).
1909	50	17. avgusta je sodeloval pri ustanovitvi podružnice Ciril-Methodove družbe za Trojane in za Mengeš. Od 8. 1. 1909 do 3. 3. 1912 je bil tajnik Sokolskega društva in je pisal vse zapisnike.
1912	53	10. maja je bil izvoljen v odbor Kamniškega učiteljskega društva in za delegata zborovanja zveze učiteljskih društev. Od 26. septembra do 7. marca 1913 je bil začasni zapisnikar Sokolskega društva.
1913	54	V C. kr. Okrajnem šolskem svetu (Šol. okraj Kamnik) je postal zastopnik učiteljstva. Izvoljen je bil za predsednika kamniškega učiteljskega društva, ki ga je nato vodil 15 let. Junija je imel govor ob grobu mengeškega nadučitelja Letnarja.
1914	55	5. februarja je bil izvoljen za podstarosto Sokolskega društva.
1916	57	8. novembra se je ponovno poročil, njegova druga žena je bila Marija Burkeljca iz Trnjave. 29. decembra sta se rodila dvojčka Stanislav in Joseph.
1917	58	6. septembra je umrl še ne enoletni sin Joseph. Od 18. junija do 15. julija je kot komisar popisoval polja in travnike.
1918	59	2. julija se je rodila hči Marija. Junija je kot komisar popisoval polja in travnike. Od 15. do 26. 10. v jarški šoli niso imeli pouka zaradi španske gripe.
1919	60	16. februarja je bil ponovno izvoljen za podstarosto Sokolskega društva, izvoljen je bil tudi za delegata za župni občni zbor in za slovensko Sokolsko zvezo.
1920	61	23. julija se je rodila hči Helena. 18. januarja je bil ponovno izvoljen za podstarosto Sokolskega društva.
1921	62	9. januarja je bil ponovno izvoljen za podstarosto Sokolskega društva.
1922	63	6. januarja je bil ponovno izvoljen za podstarosto Sokolskega društva.
1923	64	17. februarja se je rodila njegova najmlajša hči Helena. 6. januarja je bil izvoljen za starosto Sokolskega društva.
1924	65	6. januarja je bil ponovno izvoljen za starosto Sokolskega društva. Na izrednem občnem zboru 12. januarja pa so izvolili nov odbor in novega starosto. 19. decembra je dopolnil starost 65 let, tako je izpolnil pogoj za upokojitev.
1925	66	22. januarja je Učiteljski tovariš objavil novico, da je odlikovan z redom sv. Save V. razreda. V jarški šoli je bila svečanost, ko mu je kamniški okrajni glavar podelil priznanje sv. Save. Konec avgusta 1925 je bil upokojen (45 let delovne dobe). Ker ni našel stanovanja, je podaljšal vodenje jarške šole do 11. septembra 1926.
1926	67	12. septembra je zaključil šolsko upraviteljstvo v Jaršah in se preselil neznano kam.
1930	71	V letu 1930 naj bi se odselil iz Domžal v Ljubljano. Na poslovilni slovesnosti mu je Sokolsko društvo izreklo društveno in župno priznanje.

PREVERJANJE HIPOTEZ

Kakšna je bila družina v Polhovem Gradcu, iz katere je izviral?

Hipoteza: Predvidevava, da je bila njegova družina precej številčna, ker je bila rodnost v tistem času zelo velika.

Ugotovitev: Hipoteze nisva mogla potrditi, ker o družini, iz katere Tomo Petrovec izhaja, nisva uspela pridobiti podatkov. Številčna pa je bila družina, ki jo je ustvaril Tomo Petrovec. V prvem zakonu z Marijo Kolenc so se rodili štirje otroci, žena Marija je umrla na porodu četrtega otroka, sin Stanislav pa leta 1908. V drugem zakonu z Marijo Burkeljca se je rodilo pet otrok, od katerih eden od dvojčkov ni preživel prvega leta življenja.

Katere šole je obiskoval in kje se je šolal za učitelja?

Hipoteza: Verjetno je po osnovni in srednji šoli obiskoval učiteljske v Ljubljani.

Ugotovitev: Hipoteza se je v celoti potrdila. Petrovec je obiskoval ljubljansko normalko (osnovno šolo), nato nižjo gimnazijo in učiteljske v Ljubljani.

Kje je služboval pred in po poučevanju v jarški šoli?

Hipoteza: Do leta 1900 je bil učitelj v Čemšeniku, nato v Polhovem Gradcu, od leta 1906 pa v Spodnjih Jaršah pri Domžalah.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena. Jeseni 1880 je bil najprej nadomestni učitelj v Šentgotardu, nato še v Čemšeniku, kjer je januarja 1881 postal začasni učitelj. Ko je opravil sposobnostni izpit, je postal stalni učitelj v Čemšeniku. Jeseni leta 1900 je odšel za nadučitelja v Polhov Gradec, od tam pa avgusta 1906 v Jarše pri Domžalah, kjer je poučeval in vodil šolo do 12. septembra 1926.

Kako so različne države na ozemlju Slovenije vplivale na njegovo življenje in na njegovo pedagoško delo?

Hipoteza: V času Avstro-Ogrske so slavili cesarja Franc Jožefa, po prvi svetovni vojni pa kralja Aleksandra Karadžordževića.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena. Kot učitelj je moral delovati v skladu z navodili države. V času Avstro-Ogrske so v šolah praznovali cesarjev rojstni dan in rojstni dan cesarice Elizabete. Praznovali so tudi vse cerkvene praznike. V času Kraljevine SHS so praznovali rojstne dneve kralja Aleksandra, kraljice Marije in kraljeviča Petra. Poleg tega so praznovali tudi cerkvene praznike, predvsem božič, veliko noč, dan sv. Alojzija, zavetnika šolarjev, in dan sv. Cirila in Metoda, znana po pokristjanjevanju Slovanov.

Kakšna učna načela je upošteval pri svojem pedagoškem delu?

Hipoteza: Splošni učbeniki didaktike (Poljak, Šilih, Gogala) razlikujejo naslednja učna načela: načelo stvarno logične pravilnosti poučevanja, načelo aktivnosti učencev, načelo razvojne bližine, načelo življenjske bližine, načelo doživljanja, načelo vedrosti, načelo individualnega in kolektivnega dela, načelo trajne prisvojitve gradiva. Glede na čas, v katerem je živel Tomo Petrovec, predvidevava, da je upošteval večino izmed teh, razen naslednjih: načela aktivnosti učencev, načela doživljanja in načela individualnega in kolektivnega dela.

Ugotovitev: Hipoteza se je potrdila. Nadučitelj Petrovec je imel velik smisel za razumevanje otrok in je poudarjal, da ima vsak otrok svojo individualnost, osebno dostojanstvo in čut za pravičnost. Poudarjal je pomen različnih načel: načelo stvarno logične pravilnosti, načelo aktivnosti učencev, načelo razvojne bližine, načelo življenjske bližine, načelo doživljanja,

načelo vedrosti in načelo trajne prisvojitve gradiva. V njegovem strokovnem članku edino načela individualnega in kolektivnega dela nisva prepoznala. Poleg navedenih načel je poudarjal še načelo nepristanskosti, načelo postopnosti, učenje od znanega k neznanemu in od bližnjega k daljnemu.

Kako je preživel obdobje prve svetovne vojne?

Hipoteza: Ker je bil star več kot 50 let, mu ni bilo treba iti na fronto. Pouk je zato lahko normalno potekal. Otroci pa so v šoli pogosteje manjkali, ker so morali na kmetijah nadomestiti očete.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena. Med prvo svetovno vojno je poučeval in vodil šolo naprej. Po navodilih državne oblasti je moral večkrat opravljati delo komisarja za popis polj in travnikov.

Kaj je o njegovem delu in o jarški šoli v času njegovega poučevanja na njej zapisanega v mengeški župnijski kroniki?

Hipoteza: Kronika ga verjetno omenja v zvezi z govori na pogrebih in v zvezi z vodenjem jarške šole.

Ugotovitev: Hipoteza se je potrdila. Omenjen je njegov govor ob smrti mengeškega nadučitelja Letnarja leta 1913. Mengeška župnijska kronika omenja tudi njegovo upokožitev in težave pri iskanju stanovanja.

Kakšne zasluge je imel za šolstvo oz. zakaj so mu podelili priznanje sv. Save?

Hipoteza: Bil je izkušen učitelj in predstavnik učiteljev praktikov v Okrajnem šolskem svetu v Kamniku. Mogoče je pisal tudi članke za Učiteljskega tovariša. Zato so mu ob upokožitvi podelili priznanje.

Ugotovitev: Hipoteza se je potrdila. Verjetno je bil dolgoletni sodelavec časopisa Učiteljski tovariš, čeprav nisva našla seznamov sodelavcev časopisa za vsa leta. O sodelovanju pri časopisu pa govorijo njegovi prispevki v tem časopisu. Dve obdobji je bil zastopnik učiteljev praktikov v okrajnem šolskem svetu v Kamniku, najprej kot učitelj v Čemšeniku, kasneje kot nadučitelj v Jaršah. Za svoje pedagoško delo je dobil najmanj dve vidnejši priznanji, prvo leta 1898, drugo pa leta 1925.

Kakšen je bil njegov prispevek k razvoju kraja oziroma h kulturnemu življenju v njem?

Hipoteza: Ker je bil aktiven v domžalskem Sokolskem društvu, je verjetno veliko pripomogel k delovanju tega društva. Mogoče je v društvo pritegnil tudi več svojih učencev. Verjetno zaradi svoje liberalne usmerjenosti s cerkveno oblastjo ni sodeloval več, kot je moral po službeni dolžnosti.

Ugotovitev: Hipoteza se je potrdila. Spoznala sva, da je bil vnet zagovornik vzpostavljanja slovenskih šol Ciril-Methodove družbe, pa tudi zelo prizadeven član domžalskega Sokolskega društva. Zato je bil tudi izvoljen na ugledna mesta upravnega odbora, za podstarosto in starosto. Ob slovesu so se mu zahvalili z društvenim in župnim priznanjem.

15 ZAKLJUČEK

Raziskovalna naloga prinaša veliko novih podatkov iz življenja in dela jarškega nadučitelja Toma Petrovca. Podatke sva pridobila iz starih pisnih virov, predvsem iz časopisa Učiteljski

tovariš in ročnih zapisnikov učiteljev. Dragoceni so bili tudi zapisi v župnijskih uradih in Sokolski zapiski, ki jih hrani Matjaž Brojan.

S tem raziskovanjem sva izvedela veliko zanimivega o razmerah v času Avstro-Ogrske in Kraljevine SHS, ki so delo in življenje Toma Petrovca zelo zaznamovale. Bil je zaveden Slovenec, ki se je zavzemal za ohranjanje slovenskega jezika in slovenskih šol. Kot aktiven član Sokolskega društva je bil liberalno usmerjen, priznanje je bila izvolitev za podstarosto in starosto društva, kar je bila najvišja možna čast v društvu. Predvsem pa je pomembno njegovo pedagoško delo, saj je razširjal in udeleževal za tisti čas zelo napredna učna načela.

Raziskovanje bi lahko nadaljevala, saj se je v arhivih skriva še mnogo dokumentov, s katerimi bi dodatno osvetlili življenje nadučitelja Toma Petrovca. V Čemšeniku je pomagal kmetom pri uvajanju sodobnejšega kmetovanja, tudi pri cepljenju dreves. Na čemšeniški osnovni šoli je še ohranjen pripomoček z vrstami cepljenja dreves, ki ga je verjetno uporabljal tudi pri pouku.

Pri raziskovanju sva bila, žal, časovno zelo omejena. Ker bi se dalo iz starih pisnih virov razbrati še marsikaj zanimivega iz življenja Toma Petrovca, upava, da se bo raziskovanje njegovega življenja in dela nadaljevalo.

16 LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

1. Jože Ciperle, Andrej Vovko, Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1987.
2. Aleš Gabrič, Šolski sistemi na Slovenskem v 20. stoletju. Šolska kronika 10, Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, XXXIV, Ljubljana, 2/2001.
3. Stane Stražar, Ob bregovih Bistrice, Od Rodice do Duplice in Radomlje z okolico, Radomlje, 1988.
4. Šola ob bregu Mlinščice, zbornik ob 100-letnici javnega šolstva v Jaršah, 1906-2006, Rodica, OŠ Rodica, 2006.
5. Stane Stražar, Domžale, mesto pod Goričico, Škocjan pri Domžalah, Obor pri Kulturnem društvu Miran Jarc, 1999, str. 257-259.
6. Matjaž Brojan, Janez Bizjak: Domžalska stoletna športna sled, 100 let Sokolskega društva in TVD Partizan v Domžalah, TVD Partizan, Domžale, 2005.

PISNI VIRI:

- Status Animarum, Župnija Mengeš, Spodnje Jarše 20, Šola, stran 382.
- Kronika Župnije Mengeš, II. knjiga, za obdobje 1918–1939, str. 1 do 129.
- Matjaž Brojan, 100 let Sokola v Domžalah, feljton v 15-ih delih v časopisu Slamnik, od 15. 10. 2004 (Slamnik, 2004, št. 13-16) do 30. septembra 2005 (Slamnik, 2005, št. 1-11).
- Podatek iz knjige Janka Orožna: Zgodovina Zagorja ob Savi, Občinska konferenca SZDL, 1980, str. 283 (kopijo posredovala Marija Kolenc).

Dokumenti iz arhiva Slovenskega šolskega muzeja:

- Mape šol: Državna ljudska šola v Čemšeniku, Državna ljudska šola Polhov Gradec, OŠ Polhov Gradec, Državna ljudska šola v Jaršah (Muzej slovenskih ljudskih šol v Ljubljani).
- Učiteljski tovariš, 8. 6. 1933, številka 41, letnik LXXIII, šolsko leto 1932/1933, str. 2 – Osmrtnica.

- Premembe učiteljstva, str. 372, Učiteljski tovariš, list za šolo in dom, list 23, v Ljubljani, 1. dec. 1889, tečaj XXX.
- Ernest Šušteršič, Zgodovina Državne osnovne šole v Jaršah, brez datuma, arhiv Slovenskega šolskega muzeja.
- Viljem Rožič, šolski upravitelj, pripis k poročilu Ernesta Šušteršiča, Zgodovina Državne osnovne šole v Jaršah, brez datuma, hrani Slovenski šolski muzej.
- Rokopisno gradivo Cirila Petrovca, fascikla 201 in 206, hrani Slovenski šolski muzej.

Zapisniki Sokolov

- Sokolsko društvo v Domžalah, Zapisniki odborovih sej od 8. 1. 1909 do 10. 10. 1911 (arhiv Matjaža Brojana).
- Sokolsko društvo v Domžalah, Zapisniki odborovih sej od 17. 10. 1911 do 25. 3. 1922 (arhiv Matjaža Brojana).
- Sokolsko društvo v Domžalah, Zapisniki odborovih sej od 4. 11. 1932 do 24. 10. 1935 (arhiv Matjaža Brojana).

Pregledani Učiteljski tovariši: 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1900, 1906, 1911, 1912, 1913, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1932, 1933.

Pregledani ročni zapisniki: VI/1899–1900, XI/1904–1905, XII/1905–1906, XIII/1906–1907, XIV/1907–1908, XV/1908–1909, XVIII/1911–1912, XIX/1912–1913, XX/1913–1914, XXI/1914–1915, IX/1919–1920.

Koledar za slovenske učitelje, 1887, str. 43.

Pregledani Popotnikovi Ročni zapisniki: 1888–1889, str. 51; 1889–1890, str. 48; 1891–1892, str. 60; 1892–1893, str. 64; 1893–1894, str. 64; 1895–1896, str. 69; 1897–1898, str. 8, 73; 1901–1902, str. 35, 54; 1902–1903, str. 35, 56; 1903–1904, str. 42, 65; 1904–1905, str. 11, 35; 1905–1906, str. 27, 61; 1906–1907, str. 31, 56; 1907–1908, str. 35, 58, 63; 1908–1909, str. 33, 61, 115; 1909–1910, str. 37, 67, 182; 1910–1911, str. 36, 67, 177; 1911–1912, str. 38, 69, 84, 181; 1912–1913, str. 37, 71, 85, 194; 1914–1915, str. 41, 59, 60, 70, 140.

Pregledani Ročni katalogi: 1925–1926, 1926–1927, 1927–1928, 1928–1929, 1932–1933, 1933–1934.

USTNI VIRI:

- Anton Košenina, Zgornje Jarše, Gregorčičeva 9, 10. 1. 2017.
- Janez Pirnat, Spodnje Jarše, Jarška cesta 4, 26. 1. 2017.

17 SEZNAM SLIK IN PREGLEDNIC

SEZNAM SLIK:

Slika 1: Izrez iz mengeške župnijske kronike za leto 1925, str. 63.

Slika 2: Status animarum v Župniji, Čemšeniku št. 23 (dokument je pridobila Marija Kolenc).

Slika 3: Knjiga oklicev Župnije Čemšenik, 1825-1890 (dokument je pridobila Marija Kolenc).

Slika 4: Status animarum v Župniji Mengeš za šolo v Spodnjih Jaršah št. 20.

Slika 5: Gradivo Cirila Petrovca, ki ga je leta 1948 prepustil šolskemu muzeju v Ljubljani (podatek o zbirki posredovala Marija Kolenc).

Slika 6: Izsek iz Petrovčevega življenjepisa, Ciril Petrovec (podatek o življenjepisu Toma Petrovca v Slovenskem šolskem muzeju posredovala Marija Kolenc, hrani Slovenski šolski muzej).

Slika 7: Tomo Petrovec v mladih letih (sliko je Ciril Petrovec podaril SŠM).

Slika 8: Podobica sv. Cirila in Metoda (arhiv Slovenskega šolskega muzeja).

- Slika 9: Ročni zapisnik 1887 za šolsko leto 1886/1887, plačilni razred.
Slika 10: Ročni zapisnik 1904/1905: namestitev na šolo v Polhovem Gradcu.
Slika 11: Ročni zapisnik 1907/1908: namestitev na dvorazredno šolo v Jaršah.
Slika 12: Ročni zapisnik za š. l. 1899/1900.
Slika 13: Predstavniki v kamniškem okrajnem šolskem svetu, Ročni zapisnik za šolsko leto 1913/1914.
Slika 14: Plačilni razred, Ročni zapisnik 1904–1905, str. 11.
Slika 15: Plačilni razred, Ročni zapisnik za šolsko leto 1913/1914.
Slika 16: Ocenjevalna lestvica v času Avstro-Ogrske, Ročni zapisnik 1905–1906, 157.
Slika 17: Ocenjevalna lestvica v Kraljevini SHS, Ročni katalog 1926–1927, str. 73.
Slika 18: Redovalnica učiteljice Angele Janša, Ročni zapisnik za šolsko leto 1907/1908.
Slika 19: Redovalnica, Stanislav in Marija Petrovec, Ročni katalog 1925/1926.
Slika 20: Učiteljski tovariš, 1. 12. 1880, str. 372.
Slika 21: Učiteljski tovariš, 5. 1. 1881.
Slika 22: Učiteljski tovariš, 1891.
Slika 23: Učiteljski tovariš, 1. 10. 1895, str. 237, izrez, začetek in konec članka.
Slika 24: Učiteljski tovariš, 1. 2. 1881, str. 372, del prispevka.
Slika 25: Na zborovanju 2. maja 1912 na jarški šoli. Učiteljski tovariš, 10. 5. 1912.
Slika 26: Na občnem zboru kam. učit. društva 18. 2. 1924, Učiteljski tovariš, 13. 3. 1924, str. 4.
Slika 27: Predsednik Tomo Petrovec je pozdravil navzoče ..., Učiteljski tovariš, 29. 5. 1924, str. 5.
Slika 28: Na zborovanju 24. novembra 1924, Učiteljski tovariš, 27. 12. 1924, str. 3.
Slika 29: Tomo Petrovec v volilnem okraju Kamnik. Učiteljski tovariš, 7. 1. 1925, str. 3.
Slika 30: Odlikovanja IV. In V. reda sv. Save. Učiteljski tovariš, 22. 1. 1925, str. 3.
Slika 31: Družina kralja Aleksandra I. Peter II. <https://stareslike.cerknica.org/2014/11/23/1929-beograd-viteski-kralj-aleksander-z-druzino/>, 1. 2. 2017.
Slika 32: Naslovna stran Učiteljskega tovariša 16. 7. 1892.
Slika 33: Svečanost leta 1925, ko je bil nadučitelj Petrovec odlikovan, šolski arhiv.
Slika 34: Del poročila o zgodovini jarške šole, Ernest Šušteršič, Slovenski šolski muzej.
Slika 35: Gradbeni odbor za gradnjo Sokolskega doma, Matjaž Brojan, Janez Bizjak, Domžalska stoletna športna sled, 100 let Sokolskega društva in TVD Partizan v Domžalah, Domžale, TVD Partizan, 2005, str. 15.
Slika 36: Rokopis Toma Petrovca, občni zbor 23. 1. 1910 (arhiv Matjaža Brojana).
Slika 37: Sokolski dom v Domžalah, <http://www.domzalec.si/sokolski-dom-v-domzalah-je-bil-med-najlepsimi-stavbami-dalec-naokoli>, 12. 1. 2017.
Slika 38: Podpis Toma Petrovca kot staroste, zapisnik z dne 25. maja 1923 (arhiv Matjaža Brojana).
Slika 39: Zadnja izvolitev Toma Petrovca za starosto, občni zbor 6. 1. 1924, (arhiv Matjaža Brojana).
Slika 40: Geslo Sokolov, (Matjaž Brojan, Janez Bizjak, Domžalska stoletna športna sled, Domžale, TVD Partizan, 2005, str. 11).
Slika 41: Osmrtnica ob smrti Toma Petrovca, objavljena v Učiteljskem tovarišu 8. 6. 1933 (kopijo posredovala Marija Kolenc, objavo sva našla v Učiteljskem tovarišu v Slovenskem šolskem muzeju).
Sliki 42 in 43: Petrovčev grob na ljubljanskih Žalah (fotografiji Marije Kolenc).

SEZNAM PREGLEDNIC:

- Preglednica 1: Družinsko drevo Toma Petrovca.
Preglednica 2: Namestitev in plačni razredi, na katera je bil razporejen učitelj Tomo Petrovec.
Preglednica 3: Predmeti v času Avstro-Ogrske in Kraljevine SHS za učence II. oddelka.
Preglednica 4: Objave o kamniškem učiteljskem društvu in Tomu Petrovcu v Učiteljskem tovarišu.
Preglednica 5: Pouka prosti dnevi v času Avstro-Ogrske (1905/1906) in v Kraljevini SHS (1925/1926).
Preglednica 6: Prazniki, označeni v koledarjih za š. l. 1905/1906 in š. l. 1925/1926.
Preglednica 7: Pomembne funkcije Toma Petrovca v domžalskem Sokolskem društvu.
Preglednica 8: Pomembni dogodki in funkcije v življenju Toma Petrovca.